

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Т. Л. Дорош

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ
ЗАХОДІВ ЗІ СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ**

Навчально-методичний посібник

Частина 2

Харків

2018

УДК 378.091.33-027.22:78.091(075)

Д 69

Рецензенти:

Решко І. П. – проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Остапенко Л. В. – кандидат педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв.

Дорош Т. Л.

Д 69 Організація та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами мистецького профілю : навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Панов А. М., 2018. Ч. 2. 107 с. : нот.

ISBN 978-617-7541-92-8

У навчально-методичному посібнику подано методичні, практичні матеріали, узагальнено й систематизовано досвід організації та проведення культурно-мистецьких заходів, які посідають чільне місце в системі підготовки студентів.

До навчально-методичного посібника «Організація та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами мистецького профілю» додається електронний диск, на якому розміщено твори українських композиторів, що звучали в культурно-мистецькому заході «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві».

Праця адресована викладачам і студентам, які навчаються за напрямом освіти «Музичне мистецтво».

*Затверджено на засіданні науково-методичної ради
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Протокол № 7 від 07.06.2018 р.)*

УДК 378.091.33-027.22:78.091(075)

ISBN 978-617-7541-92-8

© ХГПА, 2018

© Дорош Т. Л.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. Методика організації культурно-мистецьких заходів	10
1.1. Загальна характеристика культурно-мистецької діяльності.....	10
1.2. Специфіка організації та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами.....	12
1.3. Роль педагога в адаптації студентів до участі в культурно-мистецьких заходах.....	16
1.4. Форми організації культурно-мистецьких заходів на прикладі організаційно-виховної роботи ЗВО.....	21
РОЗДІЛ 2. Участь у культурно-мистецьких заходах як умова професійної підготовки студентів	28
2.1. Виховні аспекти підготовки майбутніх фахівців до участі в культурно-мистецьких заходах.....	28
2.2. Тематична екскурсія як форма організації культурно-мистецького заходу.....	32
2.3. Сценарій культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві».....	34
2.4. Інструментально-виконавська підготовка студентів до культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни».....	42
РОЗДІЛ 3. Реалізація культурно-мистецьких ідей у практичній діяльності студентів	47
3.1. Культурно-виховні заходи на уроках музичного мистецтва.....	47
3.2. Театралізовані ігри на уроках музичного мистецтва як засіб підготовки до культурно-мистецької діяльності.....	54

3.3. Хореографічні заняття з дітьми дошкільного віку як дієва форма культурно-мистецького заходу.....	61
ПІСЛЯМОВА	67
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69
ГЛОСАРІЙ	74
ДОДАТКИ	77
Додаток А. Культурно-виховні процеси в різноманітних закладах освіти України.....	77
Додаток Б. Орієнтовні теми КМЗ зі студентами в позааудиторній діяльності.....	83
Додаток В. Епіграфи до культурно-мистецьких заходів.....	84
Додаток Г. Культурно-мистецькі заходи на сторінках преси та в мережі Інтернет.....	88
Додаток Д. Нотний матеріал до культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни.....	95

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

послухайте музику (натисніть клавішу на позначці)

перевірте себе

запам'ятайте

Зверніть увагу! Орієнтуватися в матеріалі посібника допоможуть вищевказані піктограми (зокрема, , що є в електронному варіанті.

Окрім того, виділенням клавіші нарядкового знаку, в якому відкриється вікно (нарядковий знак, що стоїть після дужки для літературних джерел [ ]²), можна прискорити доступ до наукових, інформаційних ресурсів, літературних джерел, мережі Інтернет тощо.

ПЕРЕДМОВА

У другій частині навчально-методичного посібника продовжується тематика культурно-мистецьких заходів у рамках творчої програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві», що є власною розробкою автора.

В останні роки зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, які здатні творчо розв'язувати проблемні завдання, застосовувати набуті знання й уміння на практиці, бути ініціативною, інтелектуальною, духовно збагаченою особистістю. Одним із методичних засобів, що формують креативну людину, позитивно впливають на її розвиток є культурно-мистецькі заходи (далі – КМЗ). Сприйняття широким колом студентської молоді та викладачів такої форми роботи, як КМЗ охоплюють аудиторну, позааудиторну діяльність, що ґрунтуються на виховних принципах. Але в той же час вони мають просвітницький характер і спрямовані на формування людяності, чуйності, моральної відповідальності, допомагають особистості розібратись у собі, здійснити власні пошуки самореалізації.

Варто підкреслити, що студентське життя не обмежується лише освітнім процесом. Адже молодь має не тільки здобувати професійні знання, виробляти вміння, а й збагачуватися духовно, підвищувати власний культурний рівень, навчатися спілкуватися й отримувати насолоду від мистецтва [14, с. 195]. Такий підхід надасть студентові можливість зрозуміти себе, критично оцінити професійні можливості, сформувати власний досвід, проявити себе як активну особистість.

У посібнику детально охарактеризовано роль педагога в організації та проведенні КМЗ, де здійснюється виховний вплив на особистість. Належна увага приділяється процесу адаптації студентів до сучасних умов вищої школи, серед яких суттєвим є не лише пристосування особистості, а й готовність до активної співпраці з педагогічним та студентським колективами, участь в аудиторних та позааудиторних заходах, де відбувається прагнення молоді

застосовувати сформовані знання, уміння, здібності в практику. У цьому аспекті слухним є зауваження Г. Пономарьової: «для фахової підготовки майбутніх педагогів важливо все: культура організації і проведення... практичних занять за всіма навчальними дисциплінами, всі позааудиторні заходи...» [37, с. 288].

Мета навчально-методичного посібника полягає як у висвітленні теоретичних засад культурно-мистецької діяльності, так й у наданні практичних рекомендацій щодо створення реальних умов для самореалізації, самотворчості, самозорієнтованості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Відповідно до цього автор пропонує наступну структуру посібника:

Перший розділ – *Методика організації культурно-мистецьких заходів* – містить у собі загальну характеристику, специфіку організації та проведення цих процесів зі студентами; визначає роль педагога в адаптації студентів до участі в КМЗ, які є фактором професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Другий розділ – *Участь у культурно-мистецьких заходах як умова професійної підготовки студентів* – розкриває виховні аспекти підготовки майбутніх фахівців до участі в цій діяльності.

Третій розділ – *Реалізація культурно-мистецьких ідей у практичній діяльності студентів* – висвітлює практичне застосування здобутих спеціальних умінь і знань у професійній діяльності.

Таким чином, структурна організація посібника представлена наступними етапами соціалізації студентської молоді: залучення студентів до культурно-мистецьких заходів і їхня готовність до виконання соціальної функції у суспільстві.

Ця праця адресована, перш за все, майбутнім фахівцям мистецтва. За задумом автора, основою успішної організації та проведення культурно-мистецьких заходів має стати активне залучення студентів до творчого процесу, бо тільки в творчості особистість емоційно збагачується, духовно розвивається, об'єктивізується. Тому до структури кожного розділу подаються запитання

для самоконтролю, контрольні завдання для самостійного опрацювання, які передбачають усвідомлене ставлення студентів до освітнього процесу. Такий алгоритм будови навчально-методичного посібника має спонукати студентів до активних дій, внести позитивний характер і стати орієнтиром у культурно-мистецькій діяльності. При роботі з навчальним матеріалом студентам стане в нагоді термінологічний словник – глосарій, що міститься наприкінці посібника.

Підготовку студентів до КМЗ слід розпочинати з визначення мети конкретного дійства. Тому надані літературні джерела (є відповідні посилання на них) покликані допомогти студентам мистецького профілю самостійно їх опрацювати, творчо мислити, планувати та реалізовувати свій задум, реагувати на сьогоденні виклики, давати адекватну оцінку сучасним реаліям. Така організація тексту сприятиме кращому засвоєнню й належному опрацюванню, стимулюватиме самостійну пошукову роботу студентів.

У додатках висвітлюються особливості освітнього процесу в закладах освіти України; надаються орієнтовні теми культурно-мистецьких заходів зі студентами в позааудиторній діяльності; наводяться цитати (епіграфи) для підтвердження певної думки в організації та проведенні КМЗ за обраною тематикою. Значним є культурно-просвітницький аспект, що розкриває особливості розвитку студентів у позааудиторній роботі, що знайшли своє віддзеркалення на сторінках преси та в мережі Інтернет [Позааудиторні заходи. Студенти класу викладача Дорош Т. Л. в позааудиторних культурно-виховних заходах. URL : https://kafedrafono.blogspot.com/p/blog-page_30.html (дата звернення : 02.06.2018)].

Слід звернути увагу на опубліковані музичні твори (нотний матеріал), що виконувались на творчому звіті «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві»: натиском клавіші на позначці – піктограмі з зображенням символічного рупору () – відтворюється звучання «живої» музики». Ці твори можна прослухати також на електронному диску, що додається до навчально-методичного посібника.

Ця праця виконує не лише інформаційну функцію, поглиблюючи розуміння певного кола понять проблеми організації та проведення КМЗ, але й мотивуючу, системну, конструктивну, прогностичну функції. Так, мотивуюча функція сприяє набуттю потягу до саморозвитку, самореалізації. Системна – корисна для кращого розуміння та успішного розв’язання цієї проблеми. Конструктивна – стимулює створення адекватних умов для розвитку особистості. Прогностична – не лише передбачає перспективи розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця, а й послідовно відтворює ці кроки.

Отже, навчально-методичний посібник «Організація та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами мистецького профілю» має допомогти студентам усвідомити свою роль у суспільстві, стати активним учасником колективної, творчої співпраці, де панує повага один до одного, взаємодовіра, розвиваються комунікативні якості, відбувається патріотичне виховання студентської молоді. Запропонована структура не лише відображає мету й завдання заходів, а й спирається на структуру побудови освітнього процесу, його змістове наповнення та навчально-методичне забезпечення.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ЗАХОДІВ

1.1. Загальна характеристика культурно-мистецької діяльності

Однією з найбільш цікавих та виховних заходів для студентської молоді є культурно-мистецька діяльність, що проводиться у вищій школі. Молоді пропонуються досить різноманітні, цікаві, насичені програми мистецького напрямку. Мета цих заходів – створення умов для розвитку соціально активної особистості, здатної до самовдосконалення, саморозвитку, інтелектуальному, культурному, духовному зростанню.

Відповідно до мети, серед головних завдань КМЗ є:

- формування морально відповідальної сучасної людини;
- розуміння громадського обов'язку, виховання національно-патріотичної свідомості;
- шанобливе ставлення до рідної культури, народних традицій, звичаїв, мови, державної символіки;
- духовна єдність поколінь;
- співпраця зі студентством, налагодження діалогу (розвивати партнерство, урізноманітнювати його для подальшої співтворчості, зміцнювати вже існуючі зв'язки);
- розвиток пізнавального інтересу та збагачення власного світогляду;
- залучення до активного студентського життя (участь у тематичних, культурно-мистецьких заходах, концертних виступах кафедри тощо);
- формування свідомого ставлення до здорового способу життя;
- готовність до застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності;
- здатність нести почесну просвітницьку місію.

У культурно-мистецькій діяльності варто виділити три основні групи функцій.

Перша група пов'язана з безпосереднім впливом викладача на студентську молодь, яка проявляється в сприянні успішній адаптації студентів-першокурсників до сучасних умов вищої школи, вивченні їхніх можливостей, здібностей, нахилів, інтересів, цілей із наступним корегуванням. Реалізація цих положень складає основу аудиторної роботи, що ґрунтується на гуманістичних принципах і сприяє розвитку активної, самостійної особистості.

Друга група функцій пов'язана зі створенням сприятливої емоційної атмосфери в студентському колективі: залучення до різних видів діяльності, виховання ініціативної людини, яка виявляє бажання брати участь у різноманітних заходах.

Третя група функцій спрямована на інтелектуальний розвиток студентів, формування професійних рис, уміння працювати з різними літературними джерелами, Інтернет ресурсами, виявлення їх потреб щодо вдосконалення своєї фахової підготовки, залучення до участі в дискусіях, конференціях, круглих столах, щоб мати можливість сформулювати особисту думку, відстояти власну позицію.

Для досягнення конкретної виховної мети, викладачеві варто застосовувати різні форми проведення КМЗ, упроваджувати найрізноманітніші методи. Нині в арсеналі сучасного фахівця є інформаційні матеріали (розповідь, спілкування за допомогою електронної пошти, цікаві повідомлення), колективні творчі справи (відвідування музеїв, культпоходи до театрів, філармоній, екскурсії по містам України з метою набуття досвіду для подальшого свого професійного зростання, підготовка тематичних вечорів, концертних виступів тощо).

Отже, можемо наголосити, що розвиток усебічно та гармонійно розвиненої особистості, безсумнівно, відбувається в діяльності, зокрема культурно-мистецькій, де сам цей процес виступає найважливішим засобом

виховання. Залучення студентів до різноманітних творчих заходів: науково-дослідної, культурно-просвітницької, суспільно-гуманістичної, фізкультурно-оздоровчої тощо, – є одним із основних завдань виховання, зазначених у Законі України «Про виховання дітей та молоді» (ст. 9), реалізація якого здійснюється за пріоритетними напрямками виховання: патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, фізичне, екологічне.

На відміну від аудиторної діяльності, що є регламентованою, КМЗ у більшій мірі пов'язані з позааудиторною роботою й створюють значно більше можливостей для виховання майбутніх педагогів. У зв'язку з цим доцільно визначити специфіку організації та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами в педагогічних закладах.

1.2. Специфіка організації та проведення культурно-мистецьких заходів зі студентами

Культурно-мистецькій захід ми розглядаємо як виховний процес, що відбувається в позааудиторній діяльності, який виступає складником професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця та сприяє формуванню духовної, інтелектуальної, морально відповідальної особистості, яка здатна поєднувати набуті знання, уміння й практичні навички для свого подальшого професійного зростання. У цьому безперервному русі відбувається виховання, освіта та розвиток студента.

Технологія організації та проведення КМЗ включає наступні етапи:

- підготовча робота (вибір та обґрунтування доцільності теми заходу, урахування сучасні потреби суспільства, інтереси особистості, формулювання його цілей, визначення форми проведення);
- проведення заходу, де всі учасники налаштовуються на активну діяльність;

– підбиття підсумків (фіксуються позитивні результати, розглядаються ті прийоми, умови, що призвели до успіху, з'ясовуються причини недоліків, що мали місце).

Реалізація культурно-мистецьких заходів у вищій школі передбачає:

– адаптування до сучасних умов навчання в закладах вищої освіти, опанування новими дисциплінами;

– стимулювання потреби в набутті знань і професійної майстерності, самоосвіті, самовдосконаленні;

– формування сучасних знань про мистецтво, розвиток художніх смаків, естетичних потреб на основі кращих взірців світового та національного мистецтв;

– передачу молодому поколінню багатств духовної культурної спадщини українського народу, кращих здобутків національного мистецтва і на цьому тлі виховання громадянина-патріота своєї Батьківщини;

– шанобливе ставлення до національних традицій, кращих народних звичаїв, обрядових дійств, почуття єдності поколінь («від покоління до поколінь»);

– формування культури спілкування в соціальному середовищі, студентських колах, позитивного ставлення, щирості та взаємоповаги у відносинах між іншими людьми; почуття моральної відповідальності, де вчинки особистості мають істотне значення для неї самої і оточуючих;

– психологічну підтримку учасників КМЗ із настановою на досягнення успіху, створення умов для розвитку соціально зрілої творчої особистості, її індивідуальних здібностей і можливостей.

Серед основних принципів КМЗ можна виділити наступні:

– єдність освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

– послідовність, безперервність, наступність;

– реалістичність, актуальність;

– пошуковість і творчість, готовність до сучасних викликів, змін;

- урахування інтересів, потреб, запитів, підвищення освітнього й культурного рівня учасників заходу (виконавців) та реципієнтів;

- спрямованість позааудиторних КМЗ на підвищення їх ефективності.

Культурно-мистецькі заходи передбачають:

- творчу співпрацю студентського та педагогічного колективів;

- заохочення студентів до позааудиторної діяльності (особиста участь у творчих звітах, концертних виступах, конкурсних перегонах, культурно-освітніх програмах та проектах, пізнання культурних традицій рідного краю, України, поїздки-екскурсії, відвідування мистецьких заходів і творчих колективів тощо);

- науково-пошукову, творчу діяльність;

- проведення щорічних КМЗ і прогнозування тенденцій активного залучення до цих процесів якомога більше студентів.

Складовими успішної реалізації культурно-мистецьких заходів є:

- готовність до колективної співпраці широкого кола студентської молоді та викладачів;

- бажання пізнавати себе й оточуючий світ;

- підтримка та заохочення ініціативи, практична допомога в створенні умов для інтелектуального, творчого зростання;

- забезпечення стабільно високої якості заходів, їх виховний вплив на особистість;

- сприятливий і доброзичливий психологічний клімат, де панує взаємодовіра, взаємодопомога, долаються суперечки, непорозуміння, конфліктні ситуації, панує колективна творчість.

Колективне мистецтво створюється лише в атмосфері співдружності та взаємної допомоги, – стверджував К. Станіславський [43, с. 53].

Не менш важливим для студентської молоді під час організації та проведення КМЗ є комунікативність або культура спілкування, яка ґрунтується на стосунках особистості в процесі взаємодії з іншими людьми,

де вони виступають рівноправними партнерами (принцип єдності індивідуального та колективного впливу на студентів).

Для кращого розуміння щодо ставлення студентів до культурно-мистецьких заходів спробуємо вичленити їх сильні (позитивні) та слабкі (байдужі, негативні) напрями. Зробимо це у вигляді таблиці (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Емоційна форма сприймання студентами КМЗ

Ставлення до культурно-мистецьких заходів	Характеристика поведінки студента
Позитивне	Посилення активності, спонукання до творчої спільної діяльності; усвідомлення цінностей колективної співтворчості; здобуття знань, докладаючи власних зусиль; прагнення до отримання нової інформації, намагання вийти за межі того теоретичного й практичного матеріалу, що викладається у вищій школі
Байдуже	Зменшення активності, ініціативності; породження обивателя «якому ні до чого немає діла» [45, с. 590]; втрата інтересу до занять у вищій школі, інших людей, навколишнього світу; відсутність внутрішніх бажань та зовнішніх стимулів
Негативне	Неспроможність володіти своїми емоціями, розчарування, відчай; обмежені можливості активізації, відсутність достатньої мотивації для виконання завдань, що сприяють самовихованню, самоаналізу; дезорганізована поведінка; безлад, егоцентричність

Таким чином, наведений у таблиці аналіз позитивного, байдужого, негативного ставлення студентів до КМЗ свідчить про те, що специфіка їх проведення включає не лише набуття знань, умінь, навичок, а й інтерес студентів до мистецтва, формування професійних якостей (організованість, дисциплінованість, ініціативність, відповідальність тощо). Саме позитивне відношення до цього процесу дозволяє студентіві духовно збагачуватись, бути самостійною, умотивованою особистістю, формувати власну думку, переконання, усвідомлювати та розуміти життєву позицію.

1.3. Роль педагога в адаптації студентів до участі в культурно-мистецьких заходах

Формування інтересу студентів до КМЗ, ефективність цієї діяльності визначається якісною підготовкою студентів, де перевага надається питанню щодо створення умов для творчого розвитку особистості, її здібностей, духовного збагачення. Такий підхід дасть можливість кожному вихованцю адекватно сприймати сьогоденні реалії, швидко на них реагувати, здійснювати активні індивідуальні пошуки, застосовувати набуті знання та вміння на практиці.

Велика роль у цих процесах відводиться педагогові, який має сприяти адаптації студентів до нової освітньої системи, знайомити з традиціями та сучасною організаційною структурою проведення КМЗ, залучати своїх вихованців до співпраці, у сумісних діях відчувати радість, гордість, задоволення. Дослідження цього питання дозволить усвідомити головну тезу, що коли людина відчуває себе учасником спільних дій, вона творить не лише матеріальні цінності для оточуючих, а перш за все змінює, удосконалює й саму себе.

Студенти, що вступають до вищої школи, потрапляють у незвичне для них середовище, де складаються стосунки, створюється нове коло спілкування, змінюється звичний ритм їхнього життя. Пристосування до цих змін, готовність до активної співпраці з педагогічним та студентським колективами, участь в аудиторних та позааудиторних заходах (концертних виступах, творчих звітах, конкурсних перегонах), розв'язання проблемних питань – це запорука успішної адаптації.

Адаптація студента починається з його дисциплінованості, моральної відповідальності, бажання вчити й навчатися, самовиховуватися, яка є «не щось допоміжне у вихованні, а міцна підвалина в ньому» [44, с. 427].

Будучи провідним поняттям біології, термін адаптація (від лат. adaptation – пристосування) в українському педагогічному словнику за редакцією

С. Гончаренка, трактується як пристосування поведінки організмів до певних умов існування та реакція органів чуття до оточення [5, с. 15].

Процес адаптації відбувається природним шляхом, незалежно від того як він розпочинається в будь-якому закладі освіти. Але цей етап має бути більш інтенсивним, безболісним і плідним як для студента, так і педагога. Для успішної її реалізації велика роль відводиться викладачеві, який має спрямовувати свої зусилля на виховання якостей особистості студента, необхідних для успішного навчання у виші, спільно діяти разом, розуміти, підтримувати один одного, бути однодумцями.

І. Ляхова та О. Учитель вважають, що етап адаптації студента до умов вищої школи відбувається на двох основних рівнях: перший – цілеспрямовано організований (контролюючий); другий – стихійний (спонтанний). На першому рівні цей процес має бути предметом планування й реалізовуватися відповідною організацією освітньої діяльності. На думку дослідників від викладацького колективу вимагається «усвідомлення як найближчих, так і віддалених цілей виховання». При цьому автори наголошують, що «важливо в ході управління соціалізацією особистості у вузі вирішити завдання скорочення адаптаційного періоду». Сутність другого рівня реалізується між студентами в мікро- і макросередовищах за межами системи цілеспрямованих педагогічних дій [23, с. 61–63].

Є. Научитель пропонує основні етапи адаптації студентів у вищій школі за безпосередньою участю педагога. Перший етап, на його думку, розпочинається зі знайомства між студентами, де має панувати доброзичлива атмосфера. Наступний етап – мотивація навчання та очікувані результати. Дослідник наголошує, що головним елементом цього періоду є особисте усвідомлення студентом своїх обов'язків, необхідність взяти на себе відповідальність за успішність свого навчання. «Якщо студент до цього ще не готов, то хоча б підштовхнути його до подібних роздумів», – підкреслює автор [27, с. 21–23].

О. Плотникова наполягає на тому, що процес адаптації має бути педагогічно керованим, тобто цілеспрямованим, організованим, який передбачає «вивчення і врахування індивідуальних особливостей першокурсників, їхніх інтелектуальних можливостей, ціннісних орієнтацій, професійних схильностей і задатків, бо вони суттєво впливають на хід дидактичної адаптації» [34, с. 62–64].

Тобто, можемо стверджувати, що на успішну адаптацію студентів діють як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори, які залежать від нього самого, його викладача, оточуючого колективу та можуть позитивно впливати на особистість, стимулювати розвиток її якісних рис:

- зміст індивідуальних музичних занять має сприяти розвитку особистісних рис студента, формуванню його професійних якостей як майбутнього фахівця;

- викладачі, що провадять музичні заняття, мають акцентувати увагу студентів на необхідності здійснювати самостійну роботу, усвідомлювати її особливості, нести відповідальність за свої дії;

- спрямовувати зусилля, бажання, наміри, прагнення студентів у розв'язанні проблемних освітніх та виховних завдань вищої школи, формувати в них установку до активної співтворчості, співпраці;

- здійснювати постійний контроль за навчальним процесом молоді, привчати аналізувати й оцінювати результати власної діяльності, організовувати взаємодопомогу, підтримку, створювати доброзичливу атмосферу в колективі (ставитися з повагою до інших, цінувати думку кожного).

Сукупність перелічених факторів допоможе студентові подолати труднощі, уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес адаптації більш успішним, привабливим, психологічно комфортним.

Зупинимося на процесі адаптації майбутніх учителів музичного мистецтва, що відбувається в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-

педагогічна академія» Харківської обласної ради. Його можна представити в декілька етапів, де кожен із них має свої особливості:

1. Підготовчий (завчасно отримується інформація про заклад вищої освіти: його цілі, завдання, стратегія навчання, перспективи розвитку майбутньої професії, основні спеціальності, пов'язані з даною професією, престижність, свідчення про наявність високого культурного статусу).

2. Ознайомчий. Знайомство з новим педагогічним та студентським колективами (готовність до колективної співтворчості, співпраці).

3. Організаційний. Готовність до організованої самостійної діяльності (здатність педагога створювати умови, які відповідають інтересам та уподобанням студентів, сприяють формуванню творчо активної, ініціативної особистості).

4. Аналітичний етап (здійснюється аналіз адаптації кожного студента, набуття ним відповідних знань, умінь, навичок, досвіду для подальшого професійного зростання).

Слід мати на увазі, що окрім засвоєння теоретичного матеріалу (сольфеджіо, гармонії тощо) обов'язковими є індивідуальні музичні заняття, де відбувається інтерпретація музичних творів, відтворюється художній образ літературного тексту. Педагог повинен навчити студента застосовувати творчі методи, самостійно розв'язувати проблемні завдання, він має спрямовувати свої зусилля на розвиток здібностей і потенційних можливостей вихованців, не підмінюючи творчий розвиток менторським.

Виконавські вміння майбутній фахівець здобуває на індивідуальних музичних заняттях з основного музичного інструмента, зокрема фортепіано. Програма навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент», за якою навчаються студенти напряму «Музичне мистецтво», містить три змістові модулі (ЗМ). Серед них: 1. Професійно-педагогічний (музичний матеріал із методик музичного виховання та музичного мистецтва); 2. Інструктивно-технічний (гами, вправи, етюди різної фактурної складності);

3. Інструментально-виконавський (твори великої форми, поліфонічні твори та концертна розгорнута п'єса).

У програмних п'єсах, що включені до першого модуля, увага спрямовується на такі аспекти як поглиблення в майбутніх учителів музичного мистецтва розуміння щодо застосування отриманих знань і вмінь у майбутній професійній діяльності. Обов'язковим є репертуар: М. Любарський «Дощик», Ю. Рожавська «Зайчики», Д. Кабалевський «Їжачок», В. Верховинець «Діти та ведмідь», І. Беркович «Марш», М. Робер «Марш». Для сприймання цього різножанрового матеріалу застосовуються різноманітні засоби музичної виразності: темп, агогіка, штрихи, динамічні градації тощо. Слід звернути увагу, що у виконанні цього репертуару студенти набувають досвід художнього оформлення музичного матеріалу. Невеличкі за обсягом п'єси краще сприймаються й виконавцями, й слухачами (у нашому дослідженні це студенти та дитяча аудиторія), якщо не виникає технічних проблем, створюється можливість пізнати розмаїття та виразні можливості музики.

У ході підготовки до другого модуля виконавцеві належить здійснити пошукову діяльність у доборі зручної аплікатури віртуозних творів, подолати виконавські труднощі, продемонструвати технічні можливості.

У третьому модулі студент має продемонструвати свої уміння поліфонічного мислення (багатоголосся), розуміння класичних творів великої форми (варіації, сонати, концерти) та здатність емоційного відгуку на п'єсу. Слід звернути увагу, що п'єси до цього заліку мають бути доведені до рівня концертного виконання, щоб і надалі відтворити їх звучання, зокрема, під час проведення культурних, позааудиторних, виховних заходів.

За кожен модуль студент отримує відповідний бал, що виставляється в журналі кафедри та окремим рядком вписується результат його досягнень.

Отже, можемо констатувати, що адаптаційний період є успішним, якщо майбутній учитель музичного мистецтва, опановуючи теоретичними основами педагогічної діяльності, прагне застосовувати набуті знання, уміння на практиці, що є необхідними як в аудиторних, так і позааудиторних КМЗ.

1.4. Форми організації культурно-мистецьких заходів на прикладі організаційно-виховної роботи ЗВО

Формуванню інтересу до педагогічної діяльності сприяють розмаїті культурно-мистецькі заходи: зустрічі з ветеранами педагогічної праці, спеціалістами певного профілю, тематичні концерти, вечори, конкурсно-показові виступи та програми.

Серед форм організації культурно-мистецьких заходів у ЗВО чільне місце займає організаційна. У цьому аспекті великий досвід має кафедра фортепіано Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Так, наприклад, КМЗ «Ювілейні дати... Кафедрі фортепіано – 60 років. Минуле. Сучасність. Перспективи», що відбувся 24.11.2017 р. завдяки творчим й організаторським зусиллям студентів і викладачів.

Цей захід об'єднав учасників, поставив перед ними конкретні завдання та представив форми їхньої реалізації: добрати цікаві музичні твори для ансамблевого та сольного виконання, презентувати роботу колективу, продемонструвати досягнення студентів і викладачів академії, запросити гостей (студентів-випускників минулих років, ветеранів педагогічної праці, життя й діяльність яких тісно пов'язана з історією кафедри) тощо.

Метою заходу було узагальнення досвіду роботи викладачів, залучення студентської молоді до глибокого вивчення пісенних та інструментальних творів і відтворення виконавських традицій у сценічному виступі, перенесення набутого досвіду в майбутню професійну діяльність.

КМЗ відбувався в такій послідовності:

1. Урочисте привітання гостей та учасників.
2. Безпосереднє проведення заходу, для якого була обрана наступна форма: бесіда, обговорення культурно-мистецького життя академії та творчих досягнень майбутніх учителів, мистецтво перформансу студентів і викладачів, виступи запрошених гостей тощо.

3. Підбиття підсумків і результатів заходу.

Позитивним результатом ювілейного концерту стала активна діяльність студентів і викладачів, їх емоційна реакція на запропоновані методи й прийоми виховного впливу музичного мистецтва. У публічному виступі молодь демонструвала набутий досвід сценічного втілення художнього образу, спостерігала за його розвитком, розкривала свої індивідуальні якісні риси. Показовим у визначенні професійної підготовки майбутніх фахівців є ансамблевий твір Е. Холста «Shooting stars galop», який був представлений студенткою (партія Primo) та викладачем (партія Second). Після короткого фанфарного вступу звучав стрімкий, бурхливий галоп. Головною особливістю цього танцювального жанру є насичення мелодії дрібними шістнадцятими, що особливо виявляється з перших нот після інтродукції. Надаючи перевагу верхньому регістровому звучанню, як головному носію музичної образності, слід відзначити, що характерність мелодичного супроводу в нижньому регістрі має споріднені риси з першою партією. На цю спорідненість указують пульсуючий ритм, мелодичний рух, стрімкий темп танцю¹.

Гра фортепіанного дуету ще раз підкреслила тезу, що головними психофізичними особливостями ансамблевого виконавства є взаємна емоційна та дієва підтримка й партнерська опора, згуртованість, єдність «зв'язків», «відчуття ліктя», що створює атмосферу заспокоєності, надійності [36, с. 243].

У підбитті підсумків указано, що цей захід створив необхідну систему взаємодії між учасниками та слухачами, забезпечив належні умови для професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Наступною найпоширенішою формою організації культурно-мистецького заходу є інструментальні конкурси (усеукраїнські, міжнародні), які сприяють формуванню в майбутніх фахівців художнього, життєвого досвіду, активної громадянської позиції. Ці заходи проводяться як в очній, так і в заочній, дистанційній формі.

---

¹ Е. Холст. Галоп. Вик. Артюхова В., Дорош Т. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=GJWbk9kE71A> (дата звернення : 04.03.2018).

Так, наприклад, у дистанційній формі відбувався Міжнародний інтернет-конкурс мистецтв «Світові таланти» (номінація «Інструментальна музика», квітень 2017, м. Львів). Організатор фестивалю ВГО (Всеукраїнська Громадська Організація) «Європейська фестивальна-концертна молодіжна ліга», за підтримки та участі Департаменту культури, Міністерства освіти та науки України, національного телебачення ТРК «Львів».

Метою та основними завданнями фестивалю було:

- відродження, збереження та розвиток національних культур;
- знайомство з кращими солістами та ансамблями, установлення творчих контактів між учасниками, обмін досвідом роботи;
- створення умов для підтримки та розвитку дитячої та юнацької творчості.

Головна вимога змагання – високоякісне виконання твору, яке слід розмістити на інтернет-ресурсі YouTube, і вказати адрес (посилання) на відео.

Для участі в конкурсній програмі виконувались два різнохарактерних твори, де особлива увага приділялась яскравому виконанню, техніці, художньому втіленню, ансамблевості, інтонаційності, цілісності композиції, якісній музичній грі (відеозапис учасників).

Репертуар складався з ансамблевих творів, що виконувались разом із викладачем (у системі «викладач-студент»): 1. О. Науменко «Румба», 2. Ю. Весняк «Карлсон». Для конкурсантів головним було не лише виконати два творчих завдання у вигляді відеофайлу, а й виявити здатність до висловлювання власної думки, не порушуючи задум композитора, продемонструвати вміння відтворити в спільній грі художній образ відповідними засобами музичної виразності.

Так, наприклад, переконливим став пристрасний танець «Румба», головною рисою якого є розмаїття поліритмічних ефектів, де співвідношення різних метрів супроводжується синкопованим ритмом, нестримним рухом мелодії, викладання якої відбувалось перехопленням її почергово першою

(Primo) та другою (Second) партіями (цей виступ зафіксовано в мережі Інтернет)².

Позитивним чинником у цьому змаганні став другий твір – казковий літературний персонаж Карлсон, що живе на даху. Образ бешкетника композитор представив дрібними нотами шістнадцятих, що органічно доповнюється невеликими стрибками восьмих. Виконавці продемонстрували виражальні засоби мелодії двох партій (інтонації, ритм, регістр, тембр тощо) у поєднанні зі швидким темпом, що дало змогу розкрити гумористичний характер програмної музики.

Підбиттям підсумків конкурсу стали висновки журі, які оцінили виступ ансамблів, відмітили переможців заходу (учасники академії у системі «викладач-студент» Артюхова В., студентка 11-м групи та Дорош Т. вибороли І місце). Високий результат був досягнутий у партнерській рівновазі, що є прерогативою ансамблевого виконавства та ансамблевої комунікативності. Ця цілісність як єдиного художнього організму відбувалась шляхом взаємного самообмеження індивідуального «Я» партнерів і сприяла активному прояву особистісного начала кожного з учасників ансамблю [36, с. 234].

Аналізуючи цей захід, варто вказати на переваги інтернет-конкурсу. Адже, долаючи численні географічні відстані, у конкурсантів є можливість інтегрувати до світової та європейської молодіжної спільноти, об'єднаних творчим задумом.

Виділимо позитивні чинники дистанційної форми участі в змаганні, які забезпечують інтерактивну взаємодію всіх учасників, самостійну роботу кожного конкурсанта з матеріалами інформаційної мережі. Серед них:

– гнучкість – можливість обирати конкурсні заходи з урахуванням власних можливостей, рівня підготовки, вимог, що висуваються до виконавської майстерності;

– професійна мобільність – уміння сприймати світ у русі, пристосовуватися до умов, що відповідають конкурсним програмам;

---

² О. Науменко Румба на YouTube URL : <https://www.youtube.com/watch?v=2HjRr9tMvIw> (дата звернення : 28.01.2018).

– зручність – відсутність обмежень у часі для складання програмного виступу, прискорюючи тим самим здобуття належної інформації і долаючи географічні кордони;

– економічна ефективність – можливість перенестись до Інтернет-мережі конкурсних випробувань, зекономити час на проїзд та запобігти матеріальним витратам;

– інтерактивність – активне спілкування, взаємодія між різними суб'єктами, учасниками конкурсного випробування дистанційної форми за допомогою електронної пошти;

– більші можливості для самоорганізації, самоконтролю.

Участь у конкурсі – це не лише випробування своїх сил, а й можливість відчувати натхнення, відтворити колорит рідних мелодій (обов'язковим має бути твір українського композитора), картину реального життя, довести свою громадянську позицію, національну, європейську, сучасну ідентичність. Під громадянськістю ми розуміємо відповідальність, обов'язок людини, вища сходинка в її духовному житті. Чітке розуміння своєї власної культури та відчуття культурної ідентичності є підґрунтям відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших, – наголошено в рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи від 18.12.2006 (2006/962/ЕС).

На основі наведених фактів можна стверджувати, що для формування яскравої, високообдарованої особистості, майбутнього вчителя музичного мистецтва в академії створюється творче середовище. Успіху в цій справі сприяють КМЗ, які проводяться як у виші, так і за її межами, спрямовані на популяризацію та подальше дослідження кращих традицій розмаїтих видів мистецтва, розвиток усіх напрямів сучасної української та зарубіжної музики, інструментального виконавства тощо.

Контрольні завдання для самостійного опрацювання

1. Назвіть і проаналізуйте основні принципи культурно-мистецьких заходів.

2. Дайте визначення дефініції «комунікативність».

3. Заповніть пропуски.

Головними завданнями культурно-мистецьких заходів є...

4. Заповніть пропуски.

Позитивним ставленням студентів до КМЗ є:

- підвищення активності;
- спонукання до творчої спільної діяльності;
- ...;
- ...;

5. Доповніть пропуски.

Серед чинників, які не сприяють позитивному ставленню студентів до КМЗ є:

- неспроможність володіти своїми емоціями;
- відсутність достатньої мотивації для виконання завдань;
- ...;

6. Надайте характеристику Вашої поведінки в ставленні до КМЗ.

7. Охарактеризуйте роль педагога в адаптації студентів до нової освітньої системи.

8. Визначте етапи процесу адаптації студентів мистецького профілю навчання.

9. Із наукових журналів доберіть статтю про організацію та проведення КМЗ, запам'ятайте цікаві моменти й поділіться інформацією з іншими.

10. Поповніть свої знання новими музичними термінами. Випишіть із музичного словника іншомовні терміни, які вживаються в творах дитячого репертуару, поясніть їх значення.

Запитання для самоконтролю

1. Яка мета та завдання КМЗ?
2. Які форми КМЗ Ви знаєте?
3. Як Ви розумієте вислів: важливим фактором для студентської молоді під час організації та проведення культурно-мистецьких заходів є комунікативність?
4. Яку роль відіграє педагог у підготовки студентів до культурно-мистецької діяльності?
5. Які індивідуальні музичні заняття запам'яталися? Чому саме ці, а не інші? Вам було цікаво? Ви брали активну участь у цьому процесі? Пізнали щось нове? Чогось досягли? Щось для себе відкрили?
6. У чому переваги дистанційної форми культурно-мистецьких заходів, конкурсів?

● **Колективізм** – здатність підпорядковувати свої інтереси інтересам колективу, почуття товариськості, відповідальність за спільну справу та її захист.

РОЗДІЛ 2.

УЧАСТЬ У КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ЗАХОДАХ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

2.1. Виховні аспекти підготовки майбутніх фахівців до участі в культурно-мистецьких заходах

Головним завданням сучасної освіти є виховання високоосвіченої, соціально активної особистості, здатної до самовдосконалення, саморозвитку, інтелектуальному, культурному, духовному зростанню. Вагомим чинником у цьому процесі є створення оптимального середовища, де формуються взаємовідносини, розвиваються здібності, накопичується досвід. Для розв'язання цих проблем велика роль відводиться культурно-мистецьким заходам, під час проведення яких ми маємо прагнути «побудувати колективістські взаємовідносини так, щоб кожен вихованець відчув себе активним учасником громадського життя» [44, с. 425].

Дослідження питань щодо залучення студентів до позааудиторних КМЗ здебільшого представлені у вигляді опису сценаріїв, рекомендаційних матеріалів, складання планів організаційно-виховних та культурно-просвітницьких процесів, що в своїй основі є суб'єктивними. Зрозуміло, що суб'єктивний фактор не сприяє розвитку педагогічної науки, тому варто звернутися до тих наук, літературних джерел, які живлять ці заходи своїми ідеями. Заслуговують на увагу публікації В. Дряпіка, А. Сергієнко [14; 42], які розглядають різноманітні форми освітнього процесу, що забезпечують розвиток гармонійно розвиненої особистості.

Метою цього розділу є обґрунтування доцільності проведення КМЗ, залучення студентів до цієї діяльності, що сприяють якісній професійній підготовці майбутніх фахівців.

Навчаючись у ЗВО, студенти мають можливість брати участь у розмаїтих процесах, отримувати повноцінне студентське життя, бути шанувальниками,

для яких мистецтво є не лише засобом розваги, відпочинку, приємного фонового звучання (хоча й це має місце), але й допомагає успішно розв'язувати проблемні питання, зокрема формувати естетичний смак, засвоювати мистецький досвід, розвивати загальну культуру молоді.

Будучи невід'ємною частиною професійного та особистісного становлення майбутнього фахівця, КМЗ проводяться з метою формування в студентів активної життєвої позиції, лідерських якостей, розширення світогляду, збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей, традицій академії.

Показовим у цьому плані є КМЗ у Харківській гуманітарно-педагогічній академії. Основний акцент ставиться на традиціях факультету. До них належать показові виступи з інструментально-виконавської майстерності. На другому курсі традиційним є конкурс на краще виконання творів професійно-педагогічного репертуару, де майбутні вчителі музичного мистецтва демонструють уміння у відтворенні художнього образу засобами музичної виразності, свій творчий потенціал, упевненість сценічної гри.

Найбільш популярними є творчі звіти викладачів за участю студентів класу. Серед цих заходів є «Музика в моєму житті», «Музика моєї країни – України» тощо (орієнтовні теми КМЗ зі студентами див. у додатку Б), де всі учасники отримують реальну можливість поділитися зі слухачами власними думками, розкрити свій талант, акторські здібності, що складають основу педагогічної професії.

А. Сергієнко для роботи зі студентами в позааудиторних заходах пропонує застосовувати широкий спектр методів. Серед них автор виділяє: метод розвитку естетичної свідомості особистості (роз'яснення, бесіду, аналіз ситуації тощо); метод формування поведінки (доручення, створення виховуючих ситуацій); метод стимулювання діяльності й поведінки (заохочення, стимулювання, схвалення) [42, с. 81–89]. За допомогою цих методів, що ґрунтуються на гуманістичних принципах, у студентів розвиваються соціальні потреби, збагачується світогляд, набувається досвід.

Розуміння широким колом студентської молоді та викладачів такої форми позааудиторної діяльності, як культурно-мистецькі заходи не обмежується лише освітнім процесом. Застосовуються й такі форми як екскурсії-подорожі, пов'язані з історичними подіями, участь у культурному житті міста, зокрема, відвідування концертних виступів, де створюється особлива виконавська форма музичного твору саме для публічного виступу, відбувається спілкування між виконавцем і слухачем, досягаються художні цілі для професійного становлення майбутнього фахівця загалом.

Для врахування спільних інтересів студентів організовується ціла низка культурних заходів, відбувається тісна співпраця з іншими закладами освіти, яка спрямовується на формування єдиного, дружнього колективу, його інтеграцію в різні сфери діяльності. Відповідно до календарного плану факультету щодо організації та проведення КМЗ студенти академії були залучені до: екскурсійної поїздки в музей-садибу Гната Хоткевича; концертних виступів, присвячених 100-річниці з дня заснування ХНУМ імені І. П. Котляревського (перший та заключний дні фестивалю); творчого звіту класу, ювілейній даті кафедри фортепіано.

У таблиці (табл. 2.2) наводимо план проведення КМЗ, що відбувався в першому семестрі 2017-2018 н/р. зі студентами, де кожен із них включився в активну пізнавальну діяльність. Саме активна позиція молоді в набутті знань забезпечує задоволеність освітнім процесом, формує звичку до систематичної праці й відповідальне ставлення до справи. Кожен захід був орієнтований на інтереси та вподобання студентів, мав конкретну тему, мету. Основний етап створював реальну ситуацію для переконання студентів у необхідності підвищувати свою педагогічну майстерність, розширювати світогляд, знаходити правильне рішення в розв'язанні проблемних питань. Під час аналізу й підбиття підсумків студенти ділилися своїми враженнями, емоціями, детально зупинялися на тому що цінного, позитивного вони здобули під впливом цих заходів.

План проведення культурно-мистецьких заходів 2017-2018 н/р.

№ з/п	Форма та назва заходу	Дата, час проведення	Місце проведення
1.	Екскурсія для студентів із нагоди 140-річниці від дня народження Г. Хоткевича «Світла пам'ять репресованим кобзарям у Харкові»	05 жовтня 17.00	Музей-садиба Г. Хоткевича, с. Високий, Харківської обл., Харківського р-ну
2.	Фестиваль, присвячений 100-річчю з дня заснування ХНУМ імені І. П. Котляревського «Святкуймо разом із Харківськими асамблеями»	19 жовтня 18.30	Велика зала ХНУМ імені І. П. Котляревського
3.	Святковий концерт, присвячений закриттю фестивалю «Харківські асамблеї»	24 жовтня 18.30	ХНАТОБ імені М. В. Лисенка
4.	Творчий звіт «Музика моєї країни» у рамках творчої програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві»	27 жовтня 10.50	Комунальний заклад «Харківська гуманітарно- педагогічна академія» Харківської обласної ради
5.	Творча конференція (концерт) «Ювілейні дати... Кафедрі фортепіано – 60 років. Минуле. Сучасність. Перспективи»	24 листопада 11.30	Комунальний заклад «Харківська гуманітарно- педагогічна академія» Харківської обласної ради

2.2. Тематична екскурсія як форма організації культурно-мистецького заходу

Екскурсія – форма організації культурно-мистецького заходу, яка ґрунтується на виховних принципах і проводиться на природі, у музеї, на виробництві. Її мета – розширення й поглиблення знань студентів у різних галузях науки, техніки, мистецтва, фундаментальних дослідженнях, установлення взаємозв'язків теорії із практикою, виховання поважного ставлення до культурних традицій народів, формування естетичних почуттів, розвиток спостережливості, самостійного мислення тощо.

Кожна тематична екскурсія має великі виховні можливості. Але для цього викладачеві варто подбати про її організацію, дисципліну в студентському колективі, посилити емоційність викладу матеріалу екскурсоводом тощо. Для успішного проведення тематичної екскурсії важливу роль відіграє підготовчий етап, під час якого уточнюється тема, мета заходу, завдання, об'єкт екскурсії.

У процесі підготовки екскурсії викладачеві слід заздалегідь ознайомитись із місцем її проведення, з'ясувати графік роботи, визначити загальні та індивідуальні завдання студентів, поспілкуватися з екскурсоводом, провести інструктаж про техніку безпеки зі студентами, створити умови для виконання поставлених перед ними завдань. Наприклад, завдання можуть носити практичний, суспільно-корисний характер: дослідити культурні традиції українського народу, допомогти відродити, повернути з небуття забуті імена, зібрати відповідну інформацію для подальшого дослідження.

Після екскурсії матеріал збирається, систематизується й відповідно оформлюється у вигляді сценарію, доповіді, реферату, або може стати матеріалом для виховного заходу. Своїми враженнями учасники діляться на сторінках газети, журналу, наукових збірках, мережі Інтернет ³.

---

³ Студенти класу викладача Дорош Т. Л. в позааудиторних культурно-виховних заходах: URL : https://kafedrafono.blogspot.com/p/blog-page_30.html (дата звернення : 10.01.2018).

При підбитті підсумків проведеного заходу викладач з'ясовує, яке враження справила на студентів екскурсія, що нового вони дізналися. Молодь аналізує здобуті знання, розширює та збагачує світогляд, накопичує нову інформацію.

Приклад тематичної екскурсії як форми організації КМЗ.

Традиційним стало проведення культурно-мистецьких заходів, присвячених ювілейним датам. У жовтні 2017 року в музеї-садибі Гната Хоткевича в с. Високому, неподалік Харкова, відбувся культурно-виховний захід студентів академії за темою «Світла пам'ять репресованим кобзарям у Харкові», присвячений пам'яті видатних земляків, репресованих минулою тоталітарною системою. Під час підготовки екскурсії викладач заздалегідь ознайомився зі зручним та оптимальним маршрутом, провів попередню бесіду з екскурсологом, домовився з ним про зустріч.

Екскурсійна діяльність студентської молоді була організована з метою відвідування визначного місця на Харківщині, ознайомлення з пам'ятками української історії та культури. Після вітального слова екскурсолога, відбулась розповідь про відомого українського митця, якого в довоєнні роки було звинувачено в шпигунстві й страчено, переглянуто й проаналізовано історичні матеріали того часу (див. Додаток Г).

Оцінити якість КМЗ можна було завдяки реакції студентів. Їхня увага, зосередженість, емоційний настрій, інтерес до того, що мало місце, говорили багато про що. Більш віддалені в часі спостереження за поведінкою молоді дозволять глибше оцінити ефективність проведеної роботи.

2.3. Сценарій культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві»

Мета заходу:

* творча: здійснити пошук відповідних засобів музичної виразності, що допомагають відтворити музичний образ, уміти не втратити контакт між виконавцями та слухачькою аудиторією;

* розвиваюча: розвивати музичне мислення, уміння аналізувати, систематизувати та узагальнювати матеріал (також добирати відповідний мультимедійний супровід), що пов'язаний із відтворенням художнього образу;

* виховна: виховувати в студентах потребу щодо участі в культурно-мистецьких заходах, постійній самоосвітній діяльності.

Музичне оформлення складається із творів українських композиторів минулого й сучасності: «Веселий танок» (Ча-Ча) Ж. Колодуб, «Верховино» Р. Савицького, Варіації на тему української народної пісні «Дівка в сінях стояла» Л. Жульєвої, «Український романс» О. Бордюгової, Концертний вальс «Наближення» С. Лозбіна, «Адажіо» Ю. Весняка, «Екзотичний танок» (для фортепіано у шість рук) М. Шумського.

Матеріали та обладнання: ноутбук, проектор, музичні інструменти (роялі), нотні матеріали та поетичні збірки, мультимедійний супровід (фото-, аудіо-, відеофрагменти).

Тривалість: до 40 хв.

Аудиторія заходу: запрошені викладачі та студенти з інших факультетів, представники адміністрації академії.

*(На сцену виходить ведуча заходу й оголошує тему,
назва якої зображена на екрані)*

*Слайд. Концерт за темою «Музика моєї країни» у рамках програми
«Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві»*

Ведуча.

Добрий день, шановні гості нашого заходу! Ми щиро вітаємо вас у цій аудиторії і пропонуємо концертний виступ студентів, який відбудеться за темою «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві».

Хочемо звернути Вашу увагу на те, що окрім інструментального виконавства ми ознайомимо Вас із дослідницькою роботою студентів, в якій розкриємо питання – як відбувається формування інструментально-виконавської комунікативності студентів мистецького профілю в процесі фахової підготовки.

Інструментально-виконавську комунікативність ми розглядаємо як здатність виконавця здійснити власні пошуки в доборі належної інформації (відомості про композитора, стильові особливості його творів тощо) і поділитися нею зі слухачами. Ця підготовка є головним складником у професійно-педагогічній діяльності майбутнього фахівця музичного мистецтва, й передбачає впевнене володіння музичним інструментом (ураховуючи індивідуальні особливості та здібності студентів, їх рівень музичної підготовки) та собою під час сценічного виступу (уміння контролювати й корегувати власну виконавську поведінку, набуття виконавської рівноваги), здатність застосовувати набуті знання й уміння в навчальній, концертно-виконавській діяльності, під час організації інструментального музикування учнів на уроках музичного мистецтва та позаурочної роботи з вихованцями.

Для реалізації цього положення учасники заходу застосовували наступні **методи: ілюстративний** (за допомогою літературного матеріалу (чотирирядкових віршів), мультимедійного супроводу, яке за хронометражем має співпадати з виконавським процесом, будуть демонструвати своє ставлення до музичного твору, знаходити схожість засобів емоційно-образного вираження у відтворенні художнього образу), **пошуковий** (гармонічний аналіз твору, добір зручної аплікатури, що не відволікає від художньої виразності, цілісного виконання, тощо), **творчий** – самостійне опрацювання різноманітного за жанрами, стилями та напрямками музичного матеріалу й готовність в артистичному виконанні досягнути всі тонкощі музики.

У концертній програмі прозвучать твори українських композиторів минулої і сучасної доби, висока майстерність яких виявляються в поетичному та витонченому нюансуванні звукових барв, своєрідному переплетенні традицій вітчизняної та світової музичної спадщини, оновленні засобів музичної виразності.

Жанна Колодуб, українська композиторка, яка нині працює професором у Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського. У своїй творчості вона охоплює майже всі жанри музичного мистецтва (балети, симфонічні твори, твори для ф-но, духових інструментів тощо). 1 січня 2017 року Жанна Юхимівна відсвяткувала своє 87 річчя, у ній і досі пульсує нестримна енергія та фантазія.

Роман Савицький, український педагог, піаніст, музичний критик минулого століття. Він є автором обробок народних мелодій, статей про музичну культуру Галичини, упорядником і дослідником творів відомого композитора Василя Барвінського. Через політичні причини більшість композиторів, музикантів, представників української інтелігенції змушені були емігрувати з рідної землі. Роман Савицький після закінчення Другої Світової війни й окупації Львова радянськими військами разом із родиною емігрував до Німеччини, а потім – США.

Тому й не дивно, що довгий час його ім'я замовчувалось. Але й за межами батьківщини він назавжди залишився патріотом України, продовжив свою працю заради збагачення української культури. Савицький упродовж сьома років очолював Український музичний інститут в Америці, був його директором. Основною метою цього закладу було «плекання української музики в усіх її проявах».

Людмила Жульєва, сучасна композиторка, піаністка, аранжувальниця, викладач-методист Запорізького музичного училища. Серед учнів Людмили Василівни – композитор Ігор Крутой.

Оксана Бордюгова, композиторка, педагог із Донецьку. Оксані Бежанівні належить велика кількість пісенних творів для дітей та юнацтва, для ф-но, скрипки, духових інструментів. Фортепіанний стиль Бордюгової досить близький до жанру романсу.

Сергій Лозбін, композитор і педагог, який нині викладає в ДМШ № 33 м. Києва, керує оркестром народних інструментів. Але в його творчому доробку є й твори для фортепіано.

У репертуарі нашого концерту є й твір **Юрія Весняка**, уродженця донецької області в Україні. У 20 років із відзнакою закінчив Артемівське музичне училище. Вищу освіту здобув у Ростовському державному музично-педагогічному інституті, клас народних інструментів. Сам про себе композитор говорить: «я казкар, що шукає істинну красу й вірить у чудо»⁴. Свої твори композитор пише для дитячої аудиторії, які з великим задоволенням можна послухати в аудіо- і відеозаписах Інтернету.

Микола Шумський, відомий в Україні диригент, режисер, композитор, баяніст, який нині працює завідувачем кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Микола Олександрович вносить вагомий вклад

---

⁴ Юрій Весняк: Каждый новый любовный роман – это новая пьеса или баллада. URL : <http://www.rostov.aif.ru/culture/art/125277> (дата звернення : 10.10.2017).

у розвиток національного музичного мистецтва, виховує нове покоління молодих музикантів.

Отже, до вашої уваги ми пропонуємо музичні твори українських композиторів, які можна реалізувати в закладах загальної середньої освіти для розширення репертуарних чинних мистецьких програм, як, наприклад, програмні твори для слухання. Кожен твір має свої барви й притаманне їм звукове втілення.

(На сцену по черзі виходять учасники заходу, які декламують чотирирядкові вірші, виконують твори на музичному інструменті, за допомогою відеоряду демонструють аудиторії мультимедійну презентацію до своїх музичних номерів)

1-а учасниця.

Ой, заграйте, музиченьки, весело, завзято!
Бо веселий цей танок хочу танцювати!
Щоб душа моя раділа, серце відпочило,
І щоб усмішка ясна вас усіх зігріла *(С. Артюхова)*.

1 Звучить п'єса «Веселий танок» (Ча-Ча) Ж. Колодуб
<https://drive.google.com/file/d/11ADDiC604VgzQLPEZBwI09UCPM8YF-VN/view?usp=sharing>

(сучасні ритми танцювальної музики відтворюються в ансамблевому виконанні);

музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією

2-а учасниця.

Ненько – мати, Україно, ти мов та перлина!
Є в нас гори, й полонини, гірська Верховина.

Черемоші стрімкі води виграють – співають,
Нашу славну Батьківщину в цілім світі знають! (С. Артюхова).

2 Звучить п'єса «Верховино» Р. Савицького

<https://drive.google.com/file/d/1PHvbQg8H2N0Xb00TBfweazsC8lsQw6lR/view?usp=sharing>

*(танцювальні ритми переплітаються мов би зі співом);
музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією*

3-я учасниця.

Хто не чув української пісні,
Той, вважай, що ніколи не жив.
Бо вона – як коштовне намисто,
Подих вітру, що нас віродив! (С. Артюхова).

3 Звучить п'єса Варіації на тему української народної пісні

«Дівка в сінях стояла» Л. Жульєвої

<https://drive.google.com/file/d/1T19rlZl7U-wYRHAJzuHbC8W5p6DBCoY8/view?usp=sharing>

*(оригінальна обробка жартівливої української пісні звучить із сучасними танцювальними ритмами по-новому, свіжо);
музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією*

4-а учасниця.

Схвильовані і ніжні звуки, –
то плакала моя душа,
Вона чекала на розлуку
й романсом серце пройняла (С. Артюхова).

4 Звучить п'єса «Український романс» О. Бордюгової

https://drive.google.com/file/d/1jptMrwfU_ljKtofwl5CgrdLOcihqHmyz/view?usp=s

haring

*(наспівна кантиленна мелодика концертної п'єси, основу якої складає пісенність, відтворюється у фортепіанному перформансі);
музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією*

5-а учасниця.

Ніч огорнула все довкола,

Зірки осяяли рояль.

І вальсу музика чудова

Нас віднесла в незнану даль (С. Артюхова).

5 Звучить п'єса Концертний вальс «Наближення» С. Лозбіна

<https://drive.google.com/file/d/1S9beSxfeqZj7KQwhJs2wTHoLs2mIcLpt/view?usp>

=sharing

*(лірична мелодія вальсу начебто демонструє наближення закоханих молодят
один до одного);*

музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією

6-а учасниця.

Кружляє листя у танку повільно

І дощ струмки пускає на вікні.

А на душі так тихо і спокійно

Й «Адажіо» лунає ніби в сні (С. Артюхова).

6 Звучить п'єса «Адажіо» Ю. Весняка

[https://drive.google.com/file/d/1-](https://drive.google.com/file/d/1-X7kK1y4HzjGrSADtF62ENzT9HoElZO8/view?usp=sharing)

[X7kK1y4HzjGrSADtF62ENzT9HoElZO8/view?usp=sharing](https://drive.google.com/file/d/1-X7kK1y4HzjGrSADtF62ENzT9HoElZO8/view?usp=sharing)

(емоційно-забарвлена музика, сповнена почуттями й роздумами відтворилась у фортепіанному дуєті);

музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією

7-а учасниця.

Як течія , бурхлива і неспинна,

Мелодія лунає безупинна.

Вона бурлить, як хвиля океану,

Як лава, із величного вулкану! (С. Артюхова).

7 Звучить п'єса «Екзотичний танок» (для фортепіано у шість рук)

М. Шумського

[https://drive.google.com/file/d/1e1MwnrxbnqW2m_WfJFf5F9ar5oemTmd/view?](https://drive.google.com/file/d/1e1MwnrxbnqW2m_WfJFf5F9ar5oemTmd/view?usp=sharing)

[usp=sharing](https://drive.google.com/file/d/1e1MwnrxbnqW2m_WfJFf5F9ar5oemTmd/view?usp=sharing)

(незвичні синкоповані ритми вражають стрімким темпом, яскравою динамікою, і в той же час – це близькі й знайомі звуки нашої країни);

музичний номер супроводжується мультимедійною презентацією

На сцені – ведуча із заключним словом

(Напис на останньому слайді:

Дякуємо за увагу та позитивні емоції!)

Ведуча.

Підводячи підсумки, можемо констатувати, що й досі залишається невичерпною багатюща скарбниця творчості українських композиторів,

їх творів, де поєднуються різні жанри музичного мистецтва. Залучення студентів до національного музичного мистецтва дасть можливість розкрити творчий потенціал, розширити власний світогляд, збагатити свій музично-виконавський тезаурус, зрозуміти стильові особливості авторів вітчизняної музики, усвідомити їх самотність, неповторність, багатогранність. Набуття певних знань дозволить майбутнім фахівцям гідно репрезентувати українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві, продовжити й надалі реалізовувати популярні наукові та творчо-виконавські традиції.

Наш концерт добіг свого завершення, дякуємо всім за увагу та позитивні емоції, бажаємо творчих успіхів і натхнення, благополуччя й злагоди в родині, нових звершень і віру в те, що цілюща сила мистецтва переможе всі негаразди й допоможе в розбудові процвітаючої та міцної України!

2.4. Інструментально-виконавська підготовка студентів до культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни»

Надзвичайно важливим для виконавців є вміння донести слухачам яскраві музичні «персонажі», образ і мову композиторів, переосмислених гравцями. Особливої уваги слід приділити пильному добору музичного матеріалу, підпорядковувати оригінальній ідеї, емоційному стану. У побудові програми до концертного виступу має превалювати стильова динамічна лінія, підкреслена цікавими для публіки музичними творами українських композиторів минулого та сучасного періодів.

КМЗ «Музика моєї країни» у рамках програми «Українське музичне мистецтво в європейському співтоваристві» розпочався із динамічного, веселого танцю «Ча-Ча», що захопив слухачів у круговороті пристрасті самих виконавців: «щоб усмішка ясна вас усіх зігріла». Далі музика народжувалась у пісенних та танцювальних жанрах. На завершенні концерту слухачі поринули

в блискучу стихію «Екзотичного танку», де мелодія «бурлить, як хвиля океану».

Пропонуємо більш детально дослідити художню інтерпретацію музичних творів, особливості інструментально-виконавської підготовки студентів до цього заходу.

Твори концертної програми КМЗ «Музика моєї країни» – недовгі за обсягом звучання мелодії з яскраво представленими особливостями української музичної мови. Серед них: «Веселий танок» (Ча-Ча), ансамбль Ж. Колодуб, «Верховино» Р. Савицького, Варіації на тему української народної пісні «Дівка в сінях стояла» Л. Жульєвої, «Український романс» О. Бордюгової, Концертний вальс «Наближення» С. Лозбіна, «Адажіо» Ю. Весняка, «Екзотичний танок» (для фортепіано у шість рук) М. Шумського.

Чотиридольний ритм п'єси «*Веселий танок*» (Ча-Ча) представлений яскравою динамікою, граціозною музикою, синкопованим акцентуванням, що створює самобутню образність цієї хореографічної композиції. Варто звернути увагу на ритмічні особливості твору та узгодженість ансамблевої гри.

У п'єсі «*Верховино*» Р. Савицького відчутні зв'язки з народною музикою. Композитор співставляє пісенний жанр із танцювальними ритмами, відтворює образи чудових українських краєвидів. Слід досягати наспівного звучання в ліричних епізодах і ритмічної виразності в танцювальних ритмах, пам'ятати, що закладена композитором контрастність основана на співставленні різного мелодичного тематизму. Ця раптовість підготована динамічно й досягається за рахунок зміни темпу.

Варіації на тему української народної пісні «*Дівка в сінях стояла*» Л. Жульєвої можна певною мірою вважати зарисовкою жанрової танцювальної народної сценки. Поєднання ліричних і веселих, нестримних епізодів твору розкривають національний характер українського народу, відтворюють явища, які безпосередньо запозичені з його побуту.

Наспівні інтонації, динамічний розвиток надають своєрідної витонченості та звукової контрастності «Українському романсу» (композиторка О. Бордюгова). Упродовж усього твору зберігається принцип legato. Це особливо слід урахувати при виконанні, оскільки мелодія романсу залежить більше від вокальної, ніж від інструментальної виконавської специфіки.

У Концертному вальсі «Наближення» С. Лозбін не обмежує себе лише одним принципом контрасту темпів, а розширює виражальні можливості фортепіано за рахунок спільності гармонічного забарвлення, динамічного колориту тощо. Варто звернути увагу на подвійні ноти, які вливаються в головну мелодію, несучи в собі особливий емоційний заряд.

«Адажіо», ансамбль Ю. Весняка – спокійна, лірична мелодія, яка раптово змінюється в тональному плані, доповнюється стрімкими пасажами другої партії та акордовим ланцюгом солюючої першої партії. В ансамблевому виконанні досягати узгодженості рухів, уміти створити колористичний ефект, який досягається завдяки тембральному забарвленню голосоведіння, штриховим змінам, динаміці.

Екзотичність творчого мислення М. Шумського («Екзотичний танок» для фортепіано у шість рук) демонструється в безлічі оригінальних і вибагливих світів. Ця оригінальність створюється композитором гостро підкресленою ритмікою акордів (одночасне поєднання в одному акорді великих і малих секунд), остинатною фігурою в басу, широким регістровим діапазоном звучання, примхливою фактурою. Водночас у музиці відбувається стрімкий, блискавичний рух. Виконавцям варто досягати безперервного потоку звучання мелодії, цілності й дивовижної органічної єдності.

Отже, концертний виступ кожного виконавця був звернений до української музики, де зберігаються філософські роздуми, налаштовані на дослідження глибин і сенсу людського життя. Учасники заходу мають відтворити особливе інтонаційне забарвлення, продемонструвати славетні

традиції різних виконавських та композиторських шкіл, і застосовувати ці багатства у власному перфомансі.

*Список літературних джерел
до культурно-мистецького заходу «Музика моєї країни»
у рамках програми «Українське музичне мистецтво
в європейському співтоваристві»*

1. Бордюгова О. Український романс. *Музична школа* : навч.-метод. видання. 2011. № 11 (37). С. 46–47.
2. Житкевич А. Він жив музикою й для музики (про Романа Савицького). URL: <http://meest-online.com/culture/vin-zhyv-muzykoju-j-dlya-muzyky/> (дата звернення : 10.10.2017).
3. Жульєва Л. Варіації на тему української народної пісні «Дівка в сінях стояла». *Музична школа* : навч.-метод. видання. 2011. № 6 (32). С. 38.
4. Колодуб Ж. Веселий танок (Ча-Ча). *Музична школа* : навч.-метод. видання. 2014. № 8 (70). С. 16–20.
5. Колодуб Жанна Юхимівна. URL: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued3&id=1309> (дата звернення : 10.10.2017).
6. Лозбін С. Концертний вальс «Наближення». *Музична школа* : навч.-метод. видання. 2011. № 11 (37). С. 22–23.
7. Савицький Р. Верховино. *Музична школа* : навч.-метод. видання. 2009. № 5 (13). С. 25.
8. Шумський М. О. Екзотичний танок (для фортепіано у шість рук). *Твори для фортепіано. Концертно-педагогічний репертуар для студентів вищих навчальних закладів мистецтв і освіти*. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. С. 30–41.

9. Юрий Весняк: Каждый новый любовный роман – это новая пьеса или баллада. URL : <http://www.rostov.aif.ru/culture/art/125277> (дата звернення : 10.10.2017).

Контрольні завдання для самостійного опрацювання

1. Визначте роль культурно-мистецьких заходів у формуванні та розвитку гармонійної особистості. Мотивуйте свої судження.
2. Обґрунтуйте доцільність організації та проведення КМЗ.
3. Проаналізуйте сучасні КМЗ із питань сьогоденних реалій.
4. Спрогнозуйте, якою може бути атмосфера культурно-мистецького заходу (оберіть один приклад позааудиторного заходу)? Обґрунтуйте свою думку.

Запитання для самоконтролю

1. У чому, на Вашу думку, полягає освітнє, пізнавальне значення культурно-мистецьких заходів? Мотивуйте свою відповідь.
2. Що Вам відомо про культурні події свого краю, рідного села чи міста?
3. Яких Ви знаєте визначних митців Слобожанщини ХХ та ХХІ століть?
4. Як Ви розумієте вислів Костянтина Ушинського: «Вважай нещасним той день чи годину, коли ти не дізнався нічого нового й нічого не додав до своєї освіти»?
5. Чи згодні Ви з думкою, що культурно-мистецькі заходи є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки студентів?

Громадянськість – відповідальність, обов'язок людини, вища сходинка в її духовному житті.

Комунікативність – відкритість особистості для інших, готовність спілкуватися, потреба в постійних контактах із людьми.

РОЗДІЛ 3.

РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ІДЕЙ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

3.1. Культурно-виховні заходи на уроках музичного мистецтва

Реалізація культурно-мистецьких ідей на уроках музичного мистецтва висвітлена в працях С. Гловацького, Я. Кушки, О. Ростовського [4; 22; 40]. Прикладами послідовного описання проведення занять із музичного мистецтва можуть слугувати підручники «Музичне мистецтво» авторів Л. Масол, Л. Аристової, Л. Кондратової [24; 18].

Надзвичайно важливим є організація фахової підготовки студентів у закладах вищої освіти, де відбувається постійний пошук нових методик і застосування їх на практиці. Фахова освіта має носити творчий характер, орієнтуватись на проблеми, що пов'язані зі специфікою підготовки майбутніх спеціалістів. Тільки тоді студент може стати справжнім кваліфікованим фахівцем, коли набуті знання, уміння й досвід творчо реалізовує в практичній діяльності.

Проведення педагогічної практики має забезпечити закріплення відповідних теоретичних знань і досягнення таких цілей:

1. Ознайомлення студентів безпосередньо в ході освітнього процесу з основними формами, принципами, методами викладання мистецьких дисциплін у ЗСО, з передовим педагогічним досвідом і його практичним опануванням.

2. Набуття професійних якостей, відповідних компетентностей майбутнього фахівця, які відповідають вимогам сучасного суспільства.

3. Виховання в студентів творчого, дослідницького підходу до педагогічної, науково-пошукової, освітньої діяльності.

4. Формування потреб у самоосвіті, самореалізації (розвиток та вдосконалення основних компетенцій упродовж усього життя).

Педагогічна практика включає навчальну та виробничу.

Навчальна практика передбачає відвідування уроків, що проводять учителя ЗСО зі студентами, отримання допомоги від керівника-методиста (зокрема, консультації). У період цієї практики студенти під керівництвом викладача-методиста знайомляться з організацією освітнього процесу, особливостями методичної роботи тощо [30, с. 171–172].

Під час цієї практики (у нашому дослідженні – це практичні уроки музичного мистецтва з учнями 6 класу, де реалізуються культурно-мистецькі ідеї) залучаються всі студенти-практиканти до мистецьких занять. У цей період вони мають скласти план уроків, провести їх на належному рівні, ознайомитись із методичною та науковою літературою, що відповідає обраній тематиці.

Я. Кушка вбачає урок музики в нерозривному зв'язку з життям, під час якого учні накопичують досвід, розуміють, «що джерелом музики є саме життя» [22, с. 175]. С. Гловацький наголошує: «Слід постійно розвивати в учнів відчуття власної причетності до мистецтва, необхідне для цілісного сприймання життєвих образів...» [4, с. 8–9].

Урок музичного мистецтва передбачає не лише слухання музичних творів, але й створення умов для їхнього сприймання. Музичне сприймання О. Ростовський розглядає як керований процес, що означає формування музичної культури особистості як невід'ємної частини її духовної культури, застосування оптимальних засобів і методів, які забезпечують досягнення цієї мети [40, с. 85]. Наприклад, Л. Кондратова в підручнику «Музичне мистецтво» 6 клас (тема «Жанри камерно-інструментальної музики», розділ «Про що розповідає ноктюрн?») зосереджує увагу на особистому сприйнятті учнем музичних творів та виявленні його ставлення до музики [18, с. 134].

Серед повноважень закладів загальної середньої освіти актуальним є сприяння творчому розвитку кожної особистості, оновлення змісту освіти, забезпечення єдності навчального та виховного процесів⁵. Для реалізації

---

⁵ Закон України «Про загальну середню освіту» URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page2>. Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19. (дата звернення : 06.02.2018).

цих завдань суттєвим є якісне проведення уроків мистецтва, зокрема, музичного, де відбувається музичне виховання учнів, розвиваються інтелектуальні та творчі здібності, моральні та духовні якості вихованців. Саме від учителя музичного мистецтва, від його майстерності залежить розвиток кожної особистості. Дослідження цього питання дозволить зробити уроки змістовними, насиченими, цікавими, творчими, захоплюючими.

На прикладі інтегрованого уроку музичного мистецтва за темою «Ноктюрн», що відбувався в II семестрі з учнями 6 класу в закладі загальної середньої освіти I-III ступенів № 147 м. Харкова, пропонуємо розглянути практичну діяльність студентів ЗВО мистецького профілю.

Епіграф до уроку:

*«Природа так про все подбала,
що повсюди ти знаходиш, чому вчитися»*

(Й. Гете)

Тема. Жанри камерно-інструментальної музики. Ноктюрн.

Мета. Визначити особливості відтворення нічного пейзажу (ноктюрна) у творчості художника А. Куїнджі, композиторів Ф. Шопена, А. Бабаджаняна. Формувати емоційно-образне ставлення особистості до музики, уміння її оцінювати. Розвивати загальні та художньо-творчі здібності учнів. Виховувати почуття патріотизму, відповідальності за свою справу, шанобливого ставлення до оточуючої дійсності, набувати досвід для подальшої творчої діяльності.

Музичний матеріал: Ф. Шопен. Ноктюрн до-дієз мінор (слухання); А. Бабаджанян. Ноктюрн у виконанні Ігоря Знатокова (саксофон), запис із програми Одеського телебачення ГОПАК (слухання) ⁶; В. Дроботенко «Колиска майбуття» (розучування).

Тип уроку: урок поглиблення теми.

---

⁶ Арно Бабаджанян – Ноктюрн – Игорь Знатоков (саксофон) – Одесса. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=ZBgkRNncWi8> (дата звернення : 05.06.2018).

Обладнання: музичний інструмент (фортепіано), шкільна дошка, мультимедійна презентація за темою уроку, портрет композитора Ф. Шопена, репродукція картин А. Куїнджі «Українська ніч» та «Місячна ніч на Дніпрі», уривки із поеми О. Пушкіна «Полтава» та повісті М. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки», підручники «Музичне мистецтво» 6 клас (Л. М. Масол, Л. С. Аристова, Л. Г. Кондратова).

Перебіг уроку

Організаційний етап уроку. Учні входять до класу під звучання фрагмента – ноктюрн Сі мажор Ф. Шопена. Повідомляється тема, мета, завдання уроку – усе це виписано на дошці.

Мотивація навчальної діяльності учнів. Бесіда студента-практиканта (надалі – учителя) з учнями про жанр камерно-інструментальної музики – ноктюрн: У давнину музику цього жанру виконували просто неба ввечері або вранці, бажаючи передати образ ночі. Ноктюрн у перекладі з французької означає нічний. Це лірична наспівна п'єса, зміст якої пов'язаний із художнім образом ночі. Згодом ноктюрн як жанр камерної музики почали включати в програми концертів [24, с. 86].

Слухання музики. Учитель: послухайте «Ноктюрн» А. Бабаджаняна у виконанні сучасного українського музиканта Ігоря Знатокова (саксофон). Цей твір був досить популярним у шістдесятих-сімдесятих роках минулого століття.

Звернення до учнів. Які думки навіяла ця музика? Як ви розумієте слова Р. Рождественського, який написав текст до цієї музики: «Между мною и тобою – гул небытия, звездные моря, тайные моря»?

Розповідь учителя. Цей жанр досяг свого розквіту в творчості відомого польського композитора Фридерика Шопена, який є автором 21 ноктюрна.

Поляки вшановують пам'ять великого музиканта, відвідують на центральній площі міста Варшави будівлю, у залі якої виступав із сольним концертом (грою на роялі) 8-річний Шопен, ледве дістаючи до педалей

інструмента. Відомо, що композитор похований на паризькому кладовищі, але серце польського митця покоїться у Варшаві [8, с. 43].

Разом ми послухаємо ноктюрн Шопена до-дієз мінор, який має тричастинну побудову. Зверніть увагу як композитор відтворює картину нічної пори: все навкруги начебто стихає, не чути ніяких гомонів, але раптом у ніжну мелодію «нічної пісні» проникає інший настрій, з'являється нова хвиля душевних переживань. Після цієї, недовгої у звучанні контрастної частини, знову постає лірична музика, виникає можливість залишитися на самоті, зануритись у свої мрії.

Звернення до учнів. Перш ніж прослухати твір, поставте собі такі запитання – які почуття передані в цій музиці? Що ви уявляєте, прослухавши ноктюрн? Яку роль у створенні нічного образу відіграють темп і динаміка?

Одночасно зі слуханням цієї музики варто продемонструвати шестикласникам картину українського художника (народився в місті Маріуполі) А. Куїнджі.

Учитель. Архип Іванович Куїнджі чудово відтворив красу української природи. Серед його творів – «Українська ніч», «Місячна ніч на Дніпрі». На першій картині, у правому куті – привітні сільські хати-мазанки, які яскраво сяють у місячному світлі, відтворюють дивовижний поетичний образ української ночі: навкруги все завмерло, занурилось у тишу, мовчать і дві тополі, що стоять край дороги. Друга картина – серед нічного неба місячне сяйво, начебто злились в єдиній стихії земля й небо, світло й темрява.

Красу української ночі ми спостерігаємо в творчості видатного російського поета ХІХ ст. Олександра Сергійовича Пушкіна в поемі «Полтава». У вишуканому, поетичному слові автор малює чарівну тишу природи України: прозоре небо з яскравими зірками, ледь помітно як тремтять від повітря сріблісті листя тополі (учитель зачитує уривок).

У повісті «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» Микола Гоголь художнім словом зображує мальовничий куточок українського села, охопленого нічною красою.

Отже, можемо говорити про те, що і музика А. Бабаджаняна, Ф. Шопена, і картини А. Куїнджі, і уривки з поеми О. Пушкіна «Полтава» та повісті М. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» можна визначити як свого роду ноктюрн.

Розучування пісні «Колискова майбуття» (вірші та музика В. Дроботенко). Сьогодні ми познайомимося з авторською піснею української композиторки Віри Дроботенко «Колискова майбуття», але спочатку ми маємо уявити себе в ролі естрадних співаків (учитель зачитує текст першого куплета).

Питання до учнів. Який життєвий зміст цієї пісні? Які почуття оспівує вона? Яке ваше відношення до навколишнього світу?

Відомості про композиторку. Віра Дроботенко – сучасний автор пісень, яка проводить велику роботу у вихованні дітей, залучаючи їх до чудових пісенних творів. Вона є керівником вокальної студії Будинку дитячої творчості м. Кам'янка, Черкаської обл.

Пригадайте відомі пісні, присвячені українській природі. У разі потреби вчитель допомагає пригадати учням українські народні пісні в обробці М. Леонтовича «Тихо над річкою», «Місяць на небі».

Гра-конкурс (групи або солісти) на краще виконання ліричної пісні, пов'язаної з дивовижним світом, чудовою красою навколишньої дійсності.

Заключна частина. Підбиття підсумків уроку.

Учитель. Із якою музикою ознайомились на уроці? Які почуття вона розкривала? Які твори поезії, літературних оповідань, живопису, разом із музикою співзвучні образу ночі?

Домашнє завдання. Слухати ноктюрн Ф. Шопена в незвичному його варіанті – перекладі для скрипки та оркестру. Соло виконує німецько-американський скрипач-віртуоз Девід Гарретт. Звертати увагу на почуття, які викликає музика.

Вихід учнів із кабінету під звучання музики, обраної за бажанням шестикласників.

Підсумовуючи, зазначимо, що побудова уроку була заснована на контрастному співставленні художнього матеріалу. У процесі музичного уроку вчитель (студент-практикант) ознайомив учнів із природним явищем – нічним пейзажем (ноктюрном), демонстрував ілюстрації, застосував твори різних видів мистецтва (літератури, музики, зокрема інструментальної, живопису, пісенного мистецтва) для створення нерозривного мислення та художнього пізнання особистістю навколишньої дійсності.

Слід також указати, що в процесі опанування мистецтва учні вчилися орієнтуватися в культурному розмаїтті на основі українських та зарубіжних творів мистецтва, у результаті чого у вихованців формувалось розуміння загальнолюдських, естетичних, культурних та художніх цінностей, транслятором яких виступало мистецтво, створювалась мотивація брати участь у творчих проектах, культурно-мистецьких заходах.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в створенні відповідних педагогічних умов, що сприятимуть більш успішній підготовці майбутніх фахівців мистецького профілю до педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти, у результаті якої студенти будуть проявляти активність, ініціативність, здатність творчого мислення, генерувати нові ідеї та втілювати їх у життя.

3.2. Театралізовані ігри на уроках музичного мистецтва як засіб підготовки до культурно-мистецької діяльності

*Діти повинні жити в світі краси, гри,
казки, музики, малюнка, фантазії, творчості*
(В. Сухомлинський)

В умовах розбудови сучасної мистецької освіти в Україні все більш активно постають питання, які пов'язані з розвитком творчої, активної особистості, її зацікавленому ставленні до музики. Залучення учнів загальної середньої освіти до культурно-мистецьких заходів відіграє суттєву роль у формуванні культурно-естетичної сфери кожного вихованця, сприяє розвитку його творчих здібностей, духовному збагаченні, набутті досвіду для подальшого самостійного життя. Це питання має передбачати якісні зміни в побудові та організації уроків музичного мистецтва, наповнювати їх новим змістом, сьогоденним звучанням.

Праці видатних музикознавців, педагогів розкривають проблемні питання щодо формування творчої особистості засобами театралізованої гри: Т. Дорошенко, Е. Печерська, С. Садовенко, В. Сухомлинський [13; 33; 41; 44–46] та інші. Утім, незважаючи на значну кількість опублікованої літератури, ця проблема є актуальною й нині. Її актуальність – засобами театралізованих ігор підготувати учнів до культурно-мистецької діяльності.

Уроки музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти мають бути різноманітними за своєю формою, не обмеженими лише співом, слуханням музики. Варто застосовувати й інші види музичної діяльності – гру на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічні рухи, музичні твори програмного характеру, театралізовані ігри, у процесі яких вихованці залучаються до інсценування різножанрових пісенних творів, сюжетів казок.

Театралізовані ігри на уроках музичного мистецтва – це інсценування народних пісень за літературним текстом, виразний спів вокальних творів

із музичним супроводом і підготовка до сценічного виступу перед глядачами, слухачами. «Будь-яка діяльність дітей має задовольняти природний інстинкт, приваблювати їх не лише своїм процесом, а й наслідками. Цим вона відрізняється від звичайної гри» [41, с. 61].

Гра переходить у творчість, – стверджував В. Сухомлинський, залучаючи своїх вихованців до Кімнати казки. Український педагог вносив пропозиції, які стимулюють творчу діяльність учнів, націлені на їх духовний розвиток: «Якщо ви бажаєте, щоб діти творили, створювали художні образи, – перенесіть із вогника своєї творчості хоча б один блищик у свідомість дитини» [46, с. 157].

Відомий режисер, педагог, науковець К. Станіславський наголошував, що художній образ складається з поведінки. Для цього варто лише знайти саму поведінку, що властива образу, «знайти, як проявляється в діях та чи інша його риса» [43, с. 31].

Поведінка учнів на уроках музичного мистецтва буде природною, відповідати їх смакам, потребам, інтересам, якщо в завдання освітнього процесу буде внесено творчий момент. На думку Т. Дорошенко «важливо залучати дітей до виконання творчих завдань, метою яких є викликати у дітей відповідні почуття, допомогти їм увійти в уявну ситуацію, знайти в ній способи дії». Дослідниця пропонує впроваджувати на цих уроках ігри, які найбільше сприяють розвитку в учнів творчих здібностей. Серед них вона виокремлює:

- сюжетно-рольові (створення учнем конкретного образу самостійно, що надає йому можливість поширити знання, набути акторських, виконавських навичок, зрозуміти характер героя, перевтілюючись у нього, набути здатності мислити, відчувати й говорити так, як мислить, відчуває й говорить герой);

- проблемно-моделюючі ігри (нестандартні ситуації, що вимагають від учнів самостійного творчого розв'язання висунутої проблеми) [13, с. 34–37].

Отже, учитель музичного мистецтва має пам'ятати, що творчий процес є особливим. Специфічним є й літературний текст, який допомагає зобразити героя таким, яким він є в тексті, однак указівки, щодо передачі інтонації,

жестів, міміки цього героя, відсутні. «Важливо навчити дітей, сприймаючи музику, «пропускати її через себе». Звикнувши вдумливо й уважно ставитися до музики в молодшому шкільному віці, учні й надалі будуть здатні сприймати її...» [33, с. 170].

Інтерес учнів до цих уроків може виникати й мати свій подальший розвиток за таких умов:

- створення доброзичливої, творчої атмосфери;
- можливість самостійного пошуку й відкриття учнем нових знань, умінь у розв'язанні проблемних завдань;
- усвідомлення важливості вивчення музичного матеріалу та набуття відповідного досвіду;
- динамічна яскравість й емоційність музичного репертуару;
- позитивне оцінювання успіхів вихованців, що стимулює їх активність й інтерес до музичних занять.

Важливими передумовами творчого розвитку учнів, їх духовних і розумових здібностей є театралізація українських народних пісень. У цій діяльності відбувається перш за все робота над собою, цілісністю свого характеру. Тобто, можемо говорити, що заняття співом, сценічною та ораторською майстерністю, вивчення рідної «калинової» мови сприяють гармонійному розвитку особистості.

Розглянемо урок музичного мистецтва, що відбувався в колективній творчості учнів 3 класу в закладі загальної середньої освіти I-III ступенів № 90 м. Харкова. Мета – визначити театралізовані ігри як засіб підготовки до культурно-мистецької діяльності. Відповідно до мети сформульовані завдання: виявити форми роботи на уроці, що сприяють підготовці до творчих заходів; розкрити за допомогою театралізованих ігор творчі здібності та потенціальні можливості учнів, які можна застосовувати в культурно-мистецькій діяльності; упроваджувати на уроках музичного мистецтва театралізовані ігри, які сприяють естетичному вихованню, творчому ставленню до мистецтва.

Вихованці залучались до театралізації української народної пісні «Грицю, Грицю, до роботи». Перед прослуховуванням музичного твору була проведена попередня робота у вигляді бесіди, розповіді, сюжетно-рольової, музично-дидактичної гри, що налаштовувало учнів на активне сприймання музики (це складає основу будь-якої музичної діяльності). Власним показом (грою на фортепіано) педагогічний працівник продемонстрував живу, ритмічну мелодію. У співі звернули увагу на правильне дихання (цільність слова, не порушуючи його єдності), чистоту інтонування, чітку дикцію, артикуляцію. Екранне зображення допомагало зоровому сприйманні слів пісні. Під впливом почуттів, учні намагались узгоджувати свої рухи з характером жартівливої пісні, перетворити на самостійний пізнавальний процес.

Для театралізації пісні висувались наступні завдання, що включали:

- визначення кола осіб тих, хто буде брати участь у цьому дійстві;
- розподіл головних ролей пісні (група «акторів»);
- залучення учнів до виготовлення необхідної атрибутики, декорацій, елементів до костюмів, що ілюструють сюжет;
- визначення кола слухачів, глядачів, яким надається можливість ознайомитися з результатами цього колективу;
- обрання групи «музичних критиків» серед учнів (2-3-х осіб) із наступним коментарем у вигляді логічного висловлювання (з додаванням зразків).

В умовах цього уроку було організовано театральне дійство. Учні, які не ввійшли в групу «акторів» та «музичних критиків» у цей час підспівували, акомпанували на дитячих музичних інструментах (трикутник, бубен, барабан, брязкальце). Театральність доповнювало відповідне оформлення частини класу, без парт: у кутку стояв стілець, на якому гордовито сидів Гриць, закинувши ноги одна на одну (у червоних чоботях), одягнений у широкі штани та кольорову сорочку, на голові великий капелюх (цей наряд необхідний для перевтілення хлопчика в образ головного героя пісні), навколо ритмічно рухалися дівчатка й хлопчики, пританцювуючи, закликали Гриця «до роботи»,

«до телят», супроводжуючи свої дії зображувальними рухами (у руках вони тримали дерев'яну лопату, відерце). На закінченні пісні, дійшовши до «і за тебе не піду», діти висміювали ледаря, який кожен раз видавав себе за хворого «кахи-кахи». Отже, театральна гра тут моделювала реальну життєву ситуацію. «Це «театр для себе», у якому дійові особи постійно змінюють свої ролі, стаючи то артистами, то глядачами» [41, с. 35].

Ігровий жанр української пісні ілюструє дії дорослих, дає найбільш повний вихід енергії, темпераменту виконавців, установлює емоційний контакт із глядачами. Пісня у виконанні учнів 3 класу (інструментальне оформлення здійснювалось учителем музики) супроводжувалась відповідними ігровими діями (жестами, мімікою). Вихованці сприймали та відтворювали її ритм, намагались проникнути в зміст, передати художній образ, відобразити народний гумор, розум, дотепність тощо.

Реальне сценічне втілення, органічне злиття з художнім образом привернуло інтерес аудиторії, які захопились артистизмом колективу, стали немов співучасниками, співстановниками цієї гри. «Музичні критики» з дружелюбною увагою поставилися до «акторів», де значне місце посідали грайливі сцени. Вони також виказали слова подяки «художникам-оформлювачам» інтер'єру класу. Стимулюючим фактором у музичному розвитку маленьких виконавців була висока оцінка слухачів, глядачів, яка справила суттєвий вплив на формування їхньої акторської майстерності.

Доречно вказати на суттєву відмінність уроків музичного мистецтва засобами театралізованої гри, яка має принциповий характер – добір репертуару для учнів початкової школи: доступний, динамічний, яскраво образний, емоційний. Доцільним є звернення до українського музичного фольклору, календарно-обрядових пісень, де з давніх часів зберігаються традиційні свята нашого народу (наприклад, «А ми просо сіяли»). Виконуючи в класі ці твори, можна запропонувати учням здійснити супровід на дитячих музичних інструментах, спільними зусиллями створити «партитуру» пісні.

Під час сприймання та виконання пісень, варто звертати увагу на емоції, почуття, що в них передаються, а також на виразність української мови, міміку, жести, пластичне інтонування. Учня належить відтворити конкретні сюжетні образи, виконати відповідні дії, створити художні ролі (дівчатка збирають квіти для вінка; сівачі рухами імітують дії, начебто засівають поле; садівники збирають урожай: обережно знімають із дерев спілі плоди). Під впливом мелодійних творів відбувається нове творіння пісні, збуджуються естетичні почуття, художні враження, зароджується театралізована гра. Відчуваючи красу музичного твору й узгоджуючи з нею свої рухи, вихованці намагаються подолати зайву сором'язливість, скутість. У процесі гри яскраво виявляються індивідуальні риси кожного виконавця: наявність волі, емоційності, зосередженості, позитивного ставлення до всіх учасників.

На уроках за темою «Про що говорить музика» доцільно ознайомити учнів 1 класу із піснею «Ходить гарбуз по городу», підготувати театралізовану гру. Варто нагадати вихованцям українські приказки та прислів'я про дружбу, яка буває міцною, сильною, непорушною: в нашій дружбі – наша сила; де гурт – там і сила; нема приятеля – шукай, а найшов – не втрачай. Учитель має розповісти дітям, що в далекі часи східні слов'яни наділяли явища природи, овочеві та фруктові культури людськими рисами. Серед головних героїв цієї пісні – перистий Гарбуз, який ходить по городу, звертається до свого роду «Ой чи живі, чи здорові всі родичі гарбузові?». Доспіла, смачна жовта Диня; маленькі Огірочки, гарбузові сини й дочки; Морквиця, гарбузова сестриця; гарбузові свояки – Буряки; Бараболя, Квасоля, старий Біб – усі вони «іще живі, ще здорові» – це родичі гарбузові, єдина дружна родина, які часто між собою зустрічаються й разом вирішують свої життєві ситуації. Після розподілу ролей, кожен вихованець, відповідаючи на запитання гарбуза, уявляє себе його родичем і відтворює відповідний образ, інтонацію, міміку, жест. Цю пісню можна збагатити грою на дитячих музичних інструментах, танцювальними рухами польки тощо.

Отже, театралізація пісні має виявляти індивідуальні особливості учасника, творчо спрямовувати його фантазію, уяву, забезпечувати усвідомлене відтворення образу, самостійне його втілення. Органічне поєднання традиційних елементів із новими, креативними сприятиме формуванню в учнів образно-асоціативного мислення, здатностей до інтерпретації.

Опитування – завершальний етап уроку музики. Його мета – виявити, яким видам музичної діяльності учні 1 та 4 класів віддають перевагу. Сприймання музичних творів (емоційний відгук, творча уява, активність), пісенна та танцювальна творчість, музично-ігрові дійства (театральна творчість) – мають свої навчальні завдання. Якщо вчитель може інтегрувати ці види діяльності, «підпорядковуючи часткові завдання загальним, він виконає головну мету – забезпечить виховання в учнів естетичного, творчого ставлення до мистецтва й дійсності» [33, с. 65].

Узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що творчі здібності учнів найбільш яскраво проявляються в театралізованих іграх, які пов'язані з ініціативою, кмітливістю вихованців, передбачають активну роботу уяви, фантазії, емоцій, почуттів, сприяють гармонічному відтворенню образу головного персонажу. Подальші дослідження цього питання допоможуть учителям музичного мистецтва будувати свої уроки таким чином, щоб кожен вихованець мав можливість реалізувати свою потребу в самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різноманітних образів, інтелектуально розвиватись, духовно й творчо збагачуватись, виявляти бажання брати активну участь як у процесі музичних занять, так і позаурочних, культурно-мистецьких заходах.

У наступному підрозділі ми розглянемо практичну діяльність студентів у роботі з дітьми в закладах дошкільної освіти, де на хореографічних заняттях відбувається «єдність розвитку, виховання, навчання і оздоровлення дітей» [15].

3.3. Хореографічні заняття з дітьми дошкільного віку як дієва форма культурно-мистецького заходу

*Життя підказало, що вчити
спритності, пластичності, красі рухів
необхідно – це один із найважливіших компонентів
гармонії фізичного та духовного розвитку*
(В. Сухомлинський)

У сучасному світі, що досить стрімко змінюється, особливої актуальності набувають питання творчого розвитку молодого покоління. Найбільш цікавим у цьому питанні становлять діти, які виховуються, розвиваються й навчаються в закладах дошкільної освіти. Оскільки саме в цьому віці закладаються підґрунтя для розвитку особистості, її потенційних можливостей, здібностей, формується художній смак, власне бачення світосприймання, світорозуміння, необхідними для подальшого життя. Пластичні рухи під ритмічну музику забезпечать дитині належну рухову активність, можливість позбутися фізичної і психічної напруги, активізують її пізнавальну та творчу діяльність на хореографічному занятті.

Видатні діячі музичного мистецтва, педагоги, музикознавці (Г. Березова, Д. Кабалевський, В. Петрушин, С. Садовенко [2; 32; 41] та ін.) вважали, що дітей якомога раніше варто залучати до виконання творчих завдань, розвивати їх здатність сприймати музичні твори, правдиво відтворювати образ у музично-ритмічних рухах. Утім, спеціальної літератури, присвяченої цьому питанню, розроблено недостатньо.

Основою хореографічних занять є танець, в якому відбувається синтез музики, ритміки, пластичних рухів, акторської майстерності. За допомогою музики, що створює композитор, виконавцеві належить розкрити художній образ в усій красі й неповторності, відтворити його в пластиці й русі. Найбільш сприятливим періодом для навчання хореографічному мистецтву є вік

від чотирьох-п'яти років (середній дошкільний вік). Адже в цей період дитина найбільш допитлива, активна (бігає, стрибає, грається), ініціативна. Тому з «перших днів занять дітям треба прищеплювати культуру рухів, і робити це слід не поспішаючи, не перевантажуючи їх зайвими зауваженнями і нагадуваннями» [2, с. 20].

Атмосфера хореографічних занять має бути привабливою, динамічною, цікавою. Такий підхід розкриє перед дитиною чудові палітри навколишнього світу, дозволить почути розмаїття звуків, відтворити відповідно цьому звучанню адекватний художній образ. Серед головних завдань – «захопити, зацікавити, збудити любов...» [17, с. 20].

Залучаючи дітей середнього дошкільного віку до хореографічного мистецтва, керівникові варто вміти: налаштовувати їх на колективну співпрацю; розробляти цікаві вправи, що сприятимуть розвитку музикальності та вдосконаленню танцювальних рухів; уважно реагувати на зміни, що відбуваються в колективній співпраці дітей під час відтворення ритмічно-пластичних рухів; добирати музичний репертуар, що відповідає їх віковим особливостям, допомагає зрозуміти й розкрити особливості художнього образу. Для успішної діяльності дитячого колективу великого значення набувають питання його згуртованості, що розуміється як ціннісно-орієнтаційна єдність [32, с. 334] усіх членів групи.

Наскільки ця праця є продуктивною, творчою пропонуємо з'ясувати, розглянувши хореографічне заняття з дітьми 4-5 років у танцювальному колективі Центра дитячої та юнацької творчості № 6 м. Харкова. Творча група налічує 25 осіб. Мета цього процесу – створити доброзичливу атмосферу в дитячому колективі, сприяти творчому розвитку кожної особистості (як музикальних здібностей, так і вдосконаленню танцювальних рухів).

Заняття складається з невеликих у часі частин (дві частини по 25-30 хв., з перервою в 10 хв.) і розпочинається з марширування (марші М. Раухвергера, Ф. Козицького). Діти привчаються чітко реагувати на святковий, піднесений настрій музики: організовано ходити з носка, звертати увагу на підтягнуту

поставу точних, підкреслених рухів рук і ніг, крокувати по колу, відповідно характеру й темпу музичного твору.

Наступна частина заняття – танцювальний етюд «Ромашка» (муз. і сл. О. Васильок). Перш ніж розпочати цю вправу хореограф налаштовує дітей на чудовий образ весняної рослини і закликає кожного учасника цього дійства розповісти про квітку, яка зберігає частинку сонечка, його проміння. У творчому процесі, де поєднуються фізична й розумова діяльність, дитина набуває можливість висловити свої враження, особистісне ставлення, виказати власну думку, настрій, почуття. Вони дізнаються про те, що ця квітка особливо чудова на світанку: яскраві промені ранкового сонця віддзеркалюються в краплинах роси, ніби переливаються діаманти в просторі неба й землі. Керівник разом із дітьми рухається під музику, поступово ускладнює завдання, керуючись принципом від простого до складного. У той же час стежить за тим, як діти реагують на музику: чи прислухаються до мелодії, чи дотримуються музичного ритму, якими жестами та рухами відтворюють образ цієї квітки. «Дітей треба вчити відчувати красу правильно виконаної вправи, руху, щоб виконання давало їм творчу насолоду. Якщо діти зрозуміють суть завдання, вони його легко виконають» [39, с. 4].

Танцювальний етюд «Ромашка» має художню ідею, тобто образно-емоційну. Дітей одразу слід привчати робити все свідомо, включати в їхню діяльність більше почуттів. В етюді задіяні всі особи: дівчатка, хлопчики, хореограф.

Розпочинається вправа-етюд із наступної комбінації: дівчатка асиметрично розташовуються по обидві сторони від керівника, який очолює це дійство, й виводять рухи, якими вже оволоділи: із різних сторін залу, стрімко приставляючи ноги, вискакують на середину. Вони радіють зустрічі, вітають один одного, кивають голівками. Потім утворюють коло, що співпадає з кульмінаційним моментом музичного твору: хлопці з квітами в руках знаходяться в середині, а дівчата, оточуючи їх з усіх боків, утворюють коло та півколо, імітують рухами рук розквіт цієї рослини.

Завершився танцювальний етюд «Ромашка» яскравим, піднесеним настроєм, де зберігалась ідея, художній образ чарівної квітки, яка привабила дітей не лише ароматом, а й бездоганно точними пропорціями своїх пелюсток. Під час цієї вправи діти набули досвід, який є результатом пізнавальної та культурно-мистецької діяльності. Вони навчилися правильно володіти своїм тілом, контролювати та координувати рухи, реагувати на музику, відтворювати під її ритми коло, відчувати ритмічний малюнок, динамічні нюанси, опанували танцювальні елементи.

Вагому роль у гармонійному та творчому розвитку дітей дошкільного віку відіграють українські народні танці. Ритмічні рухи, вправи із попереднього танцювального етюду можуть бути застосовані в танцях козачок, гопачок (нескладні елементи) та хороводи, де демонструються стрибки, підскоки, хода навшпиньки, біг. Перевага надається веселим, бадьорим музичним інтонаціям повчального змісту (музика пісенно-ігрового дитячого фольклору), що несуть велике виховне та емоційно-моральне навантаження [41, с. 23].

У танці, під час розучування музично-ритмічних рухів, ураховуючи вікові особливості дітей середнього дошкільного віку, застосовувались наступні методичні прийоми: виразне виконання музичного твору; наочний показ хореографом окремих танцювальних рухів (ритмічна пластика рук і ніг); роз'яснення щодо виконання музично-ритмічних вправ; демонстрація ритмічних рухів, що допомагають відтворити належний художній образ.

На завершальному етапі хореографічного заняття вчитель звертається до дітей і намагається отримати відповідь на поставлені запитання: «Чи вдалося відтворити в ритмічно-пластичних рухах чудовий образ весняної квітки? Які частини тіла задіяні в танці? Продемонструйте танцювальні рухи ваших рук, ніг, постави, голови. Що для вас виявилось більш складним? Які зусилля ви доклали для відтворення образу? Які ритмічно-пластичні рухи вам сподобались і чому?».

Підводячи підсумки, наголосимо, що за допомогою хореографічних занять діти пізнають себе, навколишній світ, розвивають координацію рухів,

вільно й легко вчаться орієнтуватися в просторі, набувають початкові танцювальні навички, розкриваються музикально, набувають досвід колективної співпраці. Ось такі якісні характеристики дитина за допомогою справжнього педагогічного працівника (хореографа) здатна пронести через усе життя, щоб і надалі фізично, розумово й духовно розвиватись, соціально адаптуватись, виявляти готовність продовжувати освіту.

Наступні дослідження цього питання дозволять учасникам творчого процесу виразити власні почуття та емоції через мистецтво танцю, відкрити на хореографічних заняттях кращі сторони своєї натури, продемонструвати свої здібності й таланти у розмаїтих культурно-мистецьких заходах.

Контрольні завдання для самостійного опрацювання

1. З'ясуйте особливості організації та проведення КМЗ у педагогічній практичній діяльності.
2. Висловіть своє ставлення щодо залучення дітей, учнів до культурно-мистецьких заходів.
3. Обґрунтуйте необхідність проведення КМЗ і залучення дітей, учнів до цих процесів.
4. Складіть детальний план організації та проведення заходу за обраною темою.
5. Складіть план проведення КМЗ відповідно до його змісту, що відбувався під час проходження педагогічної практики.

Запитання для самоконтролю

1. Як реалізуються культурно-мистецькі ідеї у практичній діяльності студентів (на уроках музичного мистецтва в ЗСО та з дітьми дошкільного віку)? На які проблеми слід звертати увагу?

2. Як складаються Ваші стосунки з дитячим, учнівським, студентським, педагогічним колективами?

3. Які літературні джерела Ви обираєте для проведення культурно-мистецьких заходів за обраною тематикою?

4. На які роздуми Вас надихає думка В. О. Сухомлинського: «У колективній діяльності, спонуканням до якої стало почуття схвалення добра або непримиренності до зла, формуються моральні уявлення, поняття, переконання, ідеї. Про переконання й ідеї взагалі не може бути й мови, якщо немає яскравого емоційного життя» [44, с. 465]?

5. Які завдання та запитання активізують увагу дітей, учнів, організовують їх до участі в розмаїтих КМЗ?

ПІСЛЯМОВА

Досліджуючи та прогнозуючи результати впливу культурно-мистецьких заходів на студентську молодь, ми виходили, по-перше, із тих завдань, які ставить перед сучасною освітою суспільство й, по-друге – зі специфіки функціонування мистецтва у ЗВО, що значною мірою зумовлюється й рівнем соціально-культурного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Працюючи з навчально-методичним посібником студенти мають можливість: визначитися в темах педагогічних практичних занять, що ґрунтуються на виховних принципах, і відповідно підготуватися до них; працювати із запропонованими літературними джерелами, що допоможуть під час планування розробити сценарій культурно-мистецьких заходів, творчих звітів, концертних виступів; отримати досвід творчого опрацювання традиційних методик у проведенні виховних заходів; самостійно добирати відповідні дидактичні та наочні матеріали для проведення культурно-виховних заходів; спостерігати та аналізувати їх розмаїття.

Підсумовуючи, слід указати, що для ефективного забезпечення КМЗ студентів слід знати:

- специфіку організації та проведення аудиторних та позааудиторних заходів;
- принципи, методи, форми та засоби організації виховного впливу цих заходів на розвиток індивідуальних рис особистості;
- історію та культуру свого народу;
- принципи організації різних творчих об'єднань.

У реалізації цих положень варто дотримуватись правил етикету в організації та проведенні аудиторних та позааудиторних заходів, застосовувати набуті знання, уміння, життєвий досвід у популяризації та пропаганді національної культури через власну художньо-творчу діяльність, цінувати доброзичливі стосунки, що складаються в колективі, виявляти повагу та толерантне ставлення до культурного розмаїття різних країн світу.

Студенти мають уміти:

- здійснювати пошук відповідної інформації для здобуття знань при розв'язанні освітніх, виховних, методичних і творчих завдань;
- оволодівати елементами публічного виступу;
- набувати акторські здібності під час проведення КМЗ;
- наслідувати високу моральну поведінку;
- оволодівати навичками міжособистісного спілкування, планування різноманітних заходів.

На основі проаналізованих даних можна узагальнити та визначити наступні пріоритети розвитку КМЗ у педагогічних ЗВО України:

- 1) застосування широкого доступу до належної інформації щодо організації та проведення аудиторних, позааудиторних, виховних заходів, відповідність їх змісту, меті та формі проведення;
- 2) створення ефективних умов для всебічного розвитку кожної особистості через залучення її до різноманітних заходів, готовність до активної життєвої позиції, спрямовуючи для цього свої індивідуальні здібності та можливості;
- 3) посилення ролі КМЗ для стимулювання та реалізації духовного й творчого потенціалу майбутнього фахівця, задоволення його потреб у професійному самовизначенні;
- 4) упровадження в освітній процес чітких і прозорих процедур підтримки з боку професорсько-викладацького колективу кафедри, факультету, закладу вищої освіти майбутніх фахівців мистецтва для стимулювання попиту на музичну освіту, яка здійснюється в Україні.

У навчально-методичному посібнику висвітлені проблеми організації та проведення культурно-мистецьких заходів, які посідають чільне місце в системі підготовки студентів. Адже вони мають чітку професійну спрямованість і засвідчують реальний рівень підготовки майбутнього фахівця.

Окрім того, ці заходи допомагають прищепити любов до музики, підготувати культурного слухача, урізноманітнити освітній процес, надати йому професійного забарвлення, зробити змістовнішим, цікавішим.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Єрмакова Н. О. Соціальна психологія : навч. посібник. Київ : Каравела, 2011. 296 с.
2. Березова Г. О. Хореографічна робота з дошкільнятами. Київ : Муз. Україна, 1982. Ч.1. 119 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2 : *Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади* : навч.-метод. посібник. 344 с.
4. Гловацький С. В. Музика та духовний світ людини. *Уроки музичного мистецтва 6 клас* : навч.-метод. посіб. для вчителів музичного мистецтва. Черкаси, 2013. С. 8–9.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
6. Грабовський В. Книжка як продовження життя. *Українська музична газета*, 2014. № 1 (91). С. 6.
7. Дорога додому. Спогад про Галину Хоткевич / упоряд. В. Проненко. Харків : Фонд національно-культурних ініціатив імені Гната Хоткевича, 2011. 128 с.
8. Дорош Т. Л. Культурно-мистецькі заходи : навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Панов А. М., 2017. Ч. 1. 103 с.
9. Дорош Т. Л. Роль педагога в адаптації студентів музичного мистецтва до навчання у закладах вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2018. Випуск 42. С. 80–86.
10. Дорош Т. Л., Сінна Р. Залучення молодших школярів до театралізованих ігор на уроках музики. *Професійний розвиток та становлення особистості сучасного фахівця в умовах освітнього процесу* : матеріали IV-ї Всеукраїнської студентської Р. П. Попелюшко. *М-во освіти і*

науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. практи. психол. та педагог. Хмельницький: ХНУ, 2015. С. 58–60.

11. Дорош Т. Л., Задорожна І. Хореографічні заняття та їх роль у творчому розвитку дошкільнят. *Педагогіка і психологія: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 18–19 березня 2016 р.). ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Миколаїв : ГО «ІОМП», 2016. С. 3–6.

12. Дорош Т., Чава М. Педагогічна практика студентів мистецького профілю навчання з учнями 6 класу. *Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного та практичного вирішення проблем* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 березня 2018 р.). ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. С. 122–127.

13. Дорошенко Т. В. Розвиток творчих здібностей на уроках музики : методичні рекомендації. *Початкова школа*, 2001. № 4. С. 34–37.

14. Дряпіка В. І. Орієнтація студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект). Київ – Кіровоград : Державне Центрально-Українське видавництво, 1997. 215 с.

15. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III (Сторінка 1 з 2). Документ 2628-14, Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19 (дата звернення : 28.01.2018).

16. Закон України «Про загальну середню освіту» URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page2>. Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19. (дата звернення : 06.02.2018).

17. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? Київ : Муз. Україна, 1982. 319 с.

18. Кондратова Л. Г. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль : Навчальна книга : Богдан, 2014. 216 с. : іл.

19. Кондрашова Л. В., Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
20. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ : Освіта, 1998. 255 с.
21. Корній Л. Від витоків – до сучасності. *Українська музична газета*, 2014. № 1 (91). С. 11.
22. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей : навч. посіб. для вищих навч.закл.культ. і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. 2-ге вид., доопр. Вінниця : Нова книга, 2007. Ч. 1. 216 с.
23. Ляхова І., Учитель О. Використання системного аналізу процесу адаптації студентів-першокурсників. *Рідна школа*, 2001. № 1. С. 61–63.
24. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. Харків : Сиція, 2014. 160 с. : іл.
25. Методика виховної роботи. Практикум : навч.-метод. посіб. для студентів пед. ун-тів ; кол. авторів ; ред. О. О. Лаврентьєва. Кривий Ріг : КДПУ, 2011. 102 с.
26. Музей Хоткевича у Високому. URL : <http://khotkevych.info/fond/2013/04/12/muzej-hotkevycha-u-vysokomu/> (дата звернення : 10.10.2017).
27. Научитель Е. Д. Адаптація студента в вузе. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 7. С. 21–23.
28. Невінчана Т. Сторінками симфонічного роману. *Українська музична газета*, 2017 № 4 (106). С. 8–9.
29. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепьянной игры. Москва, 1961. 317 с.
30. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів ; за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

31. Педагогічне спілкування у діяльності вчителя : навч.-метод. посіб. для студентів історичного, філологічного, фізико-математичного факультетів / уклад. І. І. Киричок, В. Г. Кучерявець ; за ред. В. Г. Кучерявець. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. 391 с.
32. Петрушин В. И. Музыкальная психология : учебное пособие для вузов. 3-е изд. Москва : Академический Проект; Гаудеамус, 2009. 400 с.
33. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 272 с.
34. Плотникова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації. *Рідна школа*, 2001. № 10. С. 62–64.
35. Поліщук В. М. Соціальна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення) : навч. посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 217 с.
36. Польская И. И. Камерный ансамбль: История, теория, эстетика : монография. Харьков : ХГАК, 2001. 396 с.
37. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія. Харків : Вид-во «Ранок», 2014. 405 с.
38. Поясик О. І., Лаппо В. В. Методика виховної роботи : навч. посібник. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. 202 с.
39. Програма з хореографічного навчання дітей у підготовчих групах загальноосвітніх шкіл, шкіл мистецтв і позашкільних закладів України / укл. А. П. Тараканова. Київ, 1993. 24 с.
40. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.
41. Садовенко С. М. Ти, малий, скажи малому... : музична логоритміка. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 218 с.
42. Сергієнко А. В. Моделювання процесу формування музично-естетичної культури студентів мистецьких спеціальностей у позааудиторній

діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*, травень 2015. № 3 (292). С. 81–89.

43. Станиславский – реформатор оперного искусства : материалы и документы ; сост. Г. Кристи, О. Соболевская ; ред. Ю. Калашников. Москва : Музыка, 1985. 384 с.

44. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. Київ, «Рад. школа», 1976. Т.1. 654 с.

45. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. Київ, «Рад. школа», 1976. Т.2. 670 с.

46. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. Київ : Рад.шк., 1985. 557 с.

ГЛОСАРІЙ

Адаптація – процес пристосування організму, особистості до змін умов життя, діяльності за допомогою фізіологічних, психічних і соціальних реакцій, спрямованих на створення передумов нормального функціонування в незвичних умовах.

Адаптація соціальна – пристосування людини або студентського колективу до умов та вимог соціального середовища.

Аудиторія – група людей, яка сприймає музичні твори в концертних та позааудиторних виступах, інформацію або повідомлення про композиторів і їх характерні стильові особливості.

Взаємовідношення – взаємна позиція однієї особистості до іншої, позиція особистості щодо спільноти.

Вікові особливості – характерні для певного періоду життя анатомо-фізіологічні, психічні та соціальні властивості.

Дезадаптація – порушення процесів і станів людей, які відповідають за пристосування до вимог обставин та навколишньої дійсності.

Діяльність – внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, що регулюється усвідомленою метою.

Доброзичливість – позитивне емоційне ставлення людини до інших людей, груп або соціальних явищ, що виявляється у внутрішній прихильності, схильності до спілкування, співпраці, наданні допомоги.

Духовність – специфічно людська риса, яка виявляється в багатстві духовного світу особистості, її ерудиції, розвинутих інтелектуальних й емоційних запитах (відгук на твори мистецтва), моральності.

Екскурсія – форма навчання, виховання, яка передбачає відвідування студентами різноманітних культурних об'єктів із метою пізнання їх особливостей.

Емоції – психічні процеси та стани, пов’язані з інстинктами, потребами, мотивами, які у формі безпосередніх переживань відображають значущі для людини явища.

Звичка – дія чи елемент поведінки, які стали потребою.

Згуртованість – ступінь міцності соціально-психологічних зв’язків у колективі.

Здатність – властивість, яка визначає можливості, спроможність, нахили до виконання певної діяльності.

Колективізм – здатність підпорядковувати свої справи інтересам колективу, почуття товарищескості, відповідальність за спільну справу та її захист.

Комунікативність – відкритість особистості для інших, готовність спілкуватися, потреба в постійних контактах із людьми.

Концепція заходу – визначення творчої мети та отримання результату заходу, який має бути спрямований на реалізацію державної політики в сфері культури; установлення дати, місця, часу та умови його проведення.

Культура поведінки – вчинки та форми спілкування людей, які ґрунтуються на принципах моралі, естетичного смаку й дотримання норм та правил людського співжиття.

Наполегливість – волюва риса, яка полягає в здатності впродовж тривалого часу не знижувати активність, домагатись поставленої мети, долати труднощі та перешкоди.

Натхнення – психічний стан піднесеності творчих потенцій людини.

Обов’язок – моральне почуття, обґрунтоване усвідомленням і прийняттям людиною моральних норм, які перетворились на мотив діяльності.

Організаторські здібності – уміння виділяти й чітко формулювати як перспективні, так і найважливіші в кожній конкретній ситуації завдання, своєчасно приймати аргументовані рішення та забезпечувати їхнє виконання, узгоджувати свої плани з умовами дійсності, організовувати, координувати, спрямовувати та контролювати діяльність.

ДОДАТКИ

Додаток А

Культурно-виховні процеси в різноманітних закладах освіти України

Беручи до уваги рекомендації Європейського парламенту та Ради Європи від 18.12.2006 (2006/962/ЕС), де наголошено, що освіта є особливо важливою в час, коли всі держави-члени стикаються з питанням зростання соціального та культурного різноманіття, першочерговим завданням є навчання впродовж усього життя, яке розпочинається з дошкільного віку. У таблиці (табл. 1)⁷ наводимо приклади закладів освіти (суб'єктів освітньої діяльності), де обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні є дошкільна освіта, яка спрямована на раннє виявлення задатків у дітей та їхнє найбільш повне розкриття в процесі залучення до творчих заходів, активної діяльності, ураховуючи вікові та психологічні особливості.

Таблиця 1

№	Суб'єкти освітньої діяльності	Вікова періодизація	Зміст освітньої діяльності	Національні рамки кваліфікації
1.	2	3	4	5
1.	Дошкільна освіта	– немовлята (до 1 року); – ранній вік (вік 1 до 3); – передшкільний (від 3 до 6-7); – молодший дошкільний (від 3 до 4); – середній дошкільний (від 4 до 5); – старший дошкільний (від 5 до 6-7)	Забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок	Отримання елементарних загальних знань про себе та довкілля

⁷ Таблиця укладена автором цього навчально-методичного посібника.

	Суб'єкти освітньої діяльності	Рівні освіти	Зміст освітньої діяльності	Національні рамки кваліфікації
2.	Загальна середня освіта	Початкова (три рівні освіти):	Здобуття дітьми початкової освіти, відповідно до стандартів ПО	
		– <i>початкова</i> (здобувається з шести років) – 4 роки;	Сприяти фізичному, психологічному, інтелектуальному розвитку дитини	Отримання елементарних фактологічних (емпіричних) знань
		– <i>базова</i> – 5 років;		Отримання базових фактологічних знань, набутих у процесі навчання та/або трудовій діяльності
	– <i>профільна</i> – 3 роки: • академічна освіта, • професійна освіта		Отримання загальних систематизованих знань у сфері освіти та /або професійної освіти	
3.	Професійна (професійно-технічна) освіта	Початковий;		Розуміння основних (загальних) процесів у навчанні та/або трудовій діяльності

	Професійна (професійно-технічна) освіта	Базовий;		Розуміння основних (загальних) процесів і понять у навчанні та/або професійній діяльності
		Вищий		Розуміння принципів, методів, процесів у навчанні та/або професійній діяльності
4.	Вища освіта	Початковий (короткий цикл);	Виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності	Набуття в процесі навчання та професійній діяльності концептуальних знань, включаючи певні знання сучасних досягнень
		Перший (бакалаврський);	Успішне виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю	Набуття концептуальних знань, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в дослідницькій роботі

		Другий (магістерській);	Здобуття поглиблених знань, умінь, навичок, компетентностей для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності	Набуття передових концептуальних та методологічних знань у галузі науково-дослідної та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей
Вища освіта		Третій (освітньо-науковий	Здобуття теоретичних знань, умінь, навичок, компетентностей для продукування нових ідей	Отримання нових концептуальних та методологічних знань у певній та суміжних галузях науково-дослідної та/або професійній діяльності
		/ освітньо-творчий);	Здобуття практичних навичок продукування нових ідей і розв'язання теоретичних та практичних проблем у творчій мистецькій сфері	Відкриття нових напрямів і проведення подальших досліджень
		Науковий	Розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення	
5.	Освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта			

Відповідно до Конституції України (ст. 53) повна загальна середня освіта є обов'язковою⁸. Право на освіту може відбуватися шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих.

Метою освіти, відповідно до Закону України «Про освіту»⁹ є всебічний розвиток особистості, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей тощо.

Суб'єктами освітньої діяльності є заклади освіти, підприємство, установа, організація, що провадить освітню діяльність.

Реалізація освітнього процесу встановлюється спеціальними законами – законами України «Про дошкільну освіту»¹⁰, «Про загальну середню освіту»¹¹, «Про позашкільну освіту»¹², «Про професійно-технічну освіту»¹³, «Про вищу освіту»¹⁴.

Складником системи освіти (суб'єктом освітньої діяльності) є:

- дошкільна освіта;
- повна загальна середня освіта;
- позашкільна освіта;
- спеціалізована освіта;
- професійна (професійно-технічна) освіта;
- фахова передвища освіта (у проекті МОН);
- вища освіта;
- освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

---

⁸ Конституція України. Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 29.01.2018).

⁹ Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Прийняття від 05.09.2017 (дата звернення : 29.01.2018).

¹⁰ Закон України «Про дошкільну освіту». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19 (дата звернення : 29.01.2018).

¹¹ Закон України «Про загальну середню освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19 (дата звернення : 29.01.2018).

¹² Закон України «Про позашкільну освіту». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>. Редакція від 28.09.2017, підстава 2145-19 (дата звернення : 29.01.2018).

¹³ Закон України «Про професійно-технічну освіту». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>. Редакція від 05.03.2017, підстава 1838-19 (дата звернення : 29.01.2018).

¹⁴ Закон України «Про вищу освіту». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. Редакція від 01.01.2018, підстава 2233-19 (дата звернення : 29.01.2018).

Загальна середня освіта:

Початкова освіта (перший рівень загальної середньої освіти) – здатність виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під безпосереднім керівництвом. Готовність до навчання на наступному рівні.

Базова середня освіта (другий рівень загальної середньої освіти) – здатність виконувати нескладні завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання.

Профільна середня освіта (третій рівень загальної середньої освіти) – здатність виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу та якості.

Професійна освіта:

- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;

Вища освіта:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти – здатність розв’язувати складні задачі та проблеми в певній галузі професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог;
  - другий (магістерський) рівень вищої освіти – здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створених нових цілісних знань та/або професійної практики;
  - третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти – здатність визначати та розв’язувати соціально значущі системні проблеми в певній галузі, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системно утворювальних знань і прогресивних технологій;

– науковий рівень вищої освіти, який відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікацій¹⁵.

Додаток Б

Орієнтовні теми КМЗ зі студентами в позааудиторній діяльності

Тематичні заходи, присвячені:

Рідному краю

- Подаруй свою любов.
- Музика Слобідської України.
- Люблю музику свого краю.
- Живі традиції української культури.

Інтелектуально-духовному вихованню

- Духовний світ сучасної студентської молоді.
- Пізнай себе і ти пізнаєш світ (Сократ).
- Музика в моєму житті.
- Мистецтво в житті людини.

Екологічному вихованню

- Музика води.
- Обіймемо Землю красою й любов'ю.

Естетичному вихованню

- Музика в моєму серці.
- Люблю мелодії мого краю.
- Славетні українські композитори.
- Музика українських композиторів – це гімн красі, людяності та рідній землі.
- Різнобарвний музичний вінок.
- Сучасні танцювальні ритми.

---

¹⁵ Національна рамка кваліфікацій. Постанова кабінету міністрів України URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12> від 23 листопада 2011 р. № 1341, Київ. (дата звернення : 29.01.2018).

- Музичний калейдоскоп.
- Чарівна краса музичних звуків.
- Оригінальні твори ансамблевої музики.
- У світі мистецького дійства.
- Жанрове розмаїття музичних творів.

Додаток В

Епіграфи до культурно-мистецьких заходів

- Бажаючого доля веде, не бажаючого – тягне
(Сенека).
- Без явно посиленої працьовитості немає ні талантів, ні геніїв
(Дмитро Менделєєв).
- Виховання є засвоєння кращих звичок
(Платон).
- Виховання є мистецтво, застосування якого має удосконалюватися багатьма поколіннями
(Іммануїл Кант).
- Вихователь сам має бути вихованим
(Карл Маркс).
- Дітям потрібні не повчання, а приклади
(Жозеф Жубер).
- Добро існує там, де його постійно творять
(Владислав Гжещик).
- Етика – це естетика душі
(П'єр Реверді).
- Єдиний шлях, що веде до знання – це діяльність
(Джордж Бернард Шоу).
- Живе той, хто не живе для себе, хто для других виборює життя
(Василь Симоненко).

• Йдеться не про те, щоб знати якнайбільше, а про те, щоб з усього, що потрібно знати, вибрати найпотрібніше

(Лев Толстой).

• Кращий засіб зробити дітей хорошими – це зробити їх щасливими

(Оскард Уайльд).

• Краще радитися перед діями, аніж потім роздумувати над ними

(Демокрит).

• Краще, що ми можемо дати нашим дітям, – це навчити їх любити себе

(Луїза Хей).

• Краще піддаються вихованню як раз ті, хто не потребує виховання

(Фазіль Іскандер).

• Ласкою завжди досягнеш більшого, аніж грубою силою

(Езон).

• Люби свій народ не тому, що він славний, – а тому, що він твій

(Олександр Духнович).

• Ми працю любимо, що в творчість перейшла

(Максим Рильський).

• Мистецтво має людину підтягувати й піднімати, воно не має її опускати

(Галина Вдовиченко).

• Ми унікальна нація. У нас хліборобів морили голодом. Режисери ставили спектаклі в концтаборах. Поетів закопували у вічну мерзлоту. У кого ще є атомний саркофаг? А у нас є

(Ліна Костенко).

• Мова йде не про те, щоб передбачити майбутнє, а про те, щоб його творити

(Дені де Ружмон).

• Мудрим ніхто не вродився, а навчився

(Українська народна приказка).

• Не вміти добре виражати свої думки – недолік, але не мати самостійних думок – набагато більший, самостійні ж думки впливають лише із самостійно набутих знань

(Костянтин Ушинський).

• Нехай кожний уміє йти своїм шляхом

(Проперцій Секст).

• Перед минулим – вклоніться головою, перед майбутнім – засучить рукава

(Генрі Луїс Менкен).

• Перші кроки завжди найважчі

(Рабіндранат Тагор).

• Пізнай себе і ти пізнаєш світ

(Сократ).

• Постійну працю полегшує звичка

(Демокрит).

• Самовиховання – найскладніший різновид самообслуговування

(Євгеніус Коркош).

• Сміливим допомагає доля

(Вергілій).

• Старість усьому вірить, зрілість в усьому сумнівається, молодь все знає

(Оскар Уайльд).

• Сумніватися корисно. Сумніваючись, приходимо до істини

(Аристотель).

• Талант – здатність знайти власну долю

(Борис Заходер).

• Ти шукаєш сенсу життя, та єдиний його сенс – у тому, щоб ти нарешті реалізувався

(А. де Сент-Екзюпері).

• Треба вірити в краще, а не чекати кращого

(Еріх Фромм).

- Успіх – ось, що створює великих людей
(Наполеон I).
- Усяке діло іде добре, коли чоловік йому присвячується увесь
(Михайло Драгоманов).
- Хто не вчивсь, не буде знати
(Українська народна приказка).
- Хто хоче працювати – шукає засоби, хто не хоче – шукає причини
(Американський вислів).
- Цель виховання – навчити наших дітей обходитися без нас
(Ернст Легуве).
- Часи змінюються й ми змінюємось разом із ними
(Лотарь I, король франків).
- Щира правда всюди куток найде
(Українська народна приказка).
- Щоб повірити в добро варто розпочати творити його
(Лев Толстой).
- Якщо ви бажаєте покращити людей, то зробіть їх щасливими
(Людвіг Фейєрбах).
- Якщо ви вдало виберете справу й вкложите в неї всю свою душу, то щастя
саме відшукає вас
(Костянтин Ушинський).

Культурно-мистецькі заходи на сторінках преси та в мережі Інтернет

*Люби свій народ не тому, що він
славний, – а тому, що він твій*

(О. Духнович)

05 жовтня 2017 року відбувся тематичний культурно-виховний захід «Світла пам'ять репресованим кобзарям у Харкові» зі студентами Харківської гуманітарно-педагогічної академії. Цей захід присвячений 140-річниці від Дня народження Гната Мартиновича Хоткевича, уродженця Слобожанщини, видатного діяча українського мистецтва, харківського письменника, бандуриста, етнографа, драматурга, музиканта, автора книжок і статей про українські народні музичні інструменти.

Гнат Мартинович з юності захоплювався кобзарським мистецтвом, що й привело його до поглибленого вивчення бандури. Він розробив високомистецьку «харківську» школу бандурного виконавства, розширив технічні й виражальні можливості інструменту. Характерним способом цієї гри було рівноцінне розташування всіх десяти пальців обох рук по всьому полю інструмента. Г. Хоткевич самотужки навчився грати на скрипці, бандурі, фортепіано, мав чудовий голос, запрошувався до хорового колективу, яким керував М. Лисенко, засновник української національної музики.

Доречно згадати про своєрідний переклик культур різних поколінь, який відбувся в Харкові 2016 році. Мешканці міста мали нагоду познайомитись із творчістю М.В. Лисенка-молодшого, «наживо» послухати рок музику Державного академічного естрадно-симфонічного оркестру України під його керівництвом. Микола Віталійович Лисенко є й диригентом і священнослужителем, протодіяконом Української Православної Церкви, правнуком славетного композитора Миколи Лисенка, того самого Лисенка,

який товаришував із Хоткевичем. Такі несхожі поміж собою іпостасі диригента й священника поєднує в собі ця талановита особистість, яка є гідним послідовником традицій свого славетного предка. Лисенко-молодший постійно шукає й знаходить ключ до сердець молодих людей, відновлює музичні традиції українського мистецтва та резонує їх сучасне суспільне звучання.

Слушним є зауваження сучасного музикознавця, музично-громадського діяча Т. Невінчаної, яка підкреслює високий рівень цього колективу під орудою Миколи Лисенка, який «останнім часом дуже яскраво і переконливо виявляє себе в інтерпретації сучасної української музики» [28, с. 8–9]. Справжнім тріумфом став виступ цього колективу на сцені Харківського національного академічного театру опери та балету імені М.В. Лисенка, театру, названого на честь прадіда.

У музеї зберігаються історичні матеріали про трагічну долю Хоткевича. Непокірних кобзарів часто переслідували, звинувачували в шпигунстві, приписуючи вирок «ворог народу», а потім, як відомо, знищували. Серед цього списку й наш земляк. 1938 році українського митця стратили через те, що «був залучений німецьким консулом до шпигунської діяльності на користь Німеччини» [Музейні матеріали: Виписка з протоколу № 69, засідання особливої трійки НКВС по Харківській області, від 29 вересня 1938 року]. Гнат Мартинович похований у братській могилі замордованих НКВС у Харкові.

Варто згадати й про дітей Гната Мартиновича, які були не менш талановитими за свого батька. Так, Володимир Хоткевич був ректором Харківського університету. У його доробку понад 200 робіт із фізики металів, статей, присвячених проблемам розвитку вищої школи.

Богдан Хоткевич, який змалку мріяв про щасливу долю свого народу, разом зі своєю матір'ю Платонідою Володимирівною під час Другої Світової війни працював у відновленому в Харкові товаристві «Просвіта».

А завдяки старанням пані Галини, наймолодшої доньки славетного українського митця, яка перебувала півстоліття вимушеної еміграції, у Харківських закладах вищої освіти уможливилось навчання учнів відомого

виконавця на традиційних кобзарських інструментах Володимира Кушпета та їхнє подальше вдосконалення в Києві та Львові [26].

Уроджена харків'янка Галина Хоткевич після вимушеної розлуки повернулася додому, щоб відновити пам'ять про свого батька, виконати його заповіти, налагодити на батьківщині повнокровне українське життя. «Їй вдалося зробити багато добрих і значущих справ, а найголовніше – об'єднати однодумців і спрямувати їхню енергію в русло українських справ, української культури...» [7, с. 3].

Галина Хоткевич залишила помітний слід у розбудові сучасного громадського й культурного життя в Україні. Вона вважала, що «спів кобзаря (як і традиційних співців у інших народів) не дає заблукати душі під час потойбічних мандрів...» [Там же, с. 46].

Слід також згадати про завідувача кімнати-музею Гната Хоткевича пані Людмилу Луценко. Уклінна подяка хранительці історичних цінностей, завдяки якій зберігається й розвивається на Слобожанщині українська культура, продовжується національне відродження, повертаються з небуття імена репресованих земляків. Це ще раз підтверджує думку про те, що на кожному історичному етапі існують домінантні культурні зв'язки, формується образ національної культури, визначаються шляхи її розвитку [21, с. 11].

Не можна не погоджуватися з висловлюванням Володимира Грабовського, сучасного українського музикознавця, культуролога, організатора мистецького життя про те, що в сьогоденному мистецько-культурному житті важливе значення має процес заповнення «білих плям» нашої історії та відновлення наших традицій. Саме завдяки активній участі та творчо налаштованих особистостей ми зможемо розкрити «плідні зерна незаперечних фактів і надбань культурного буття нації серед перекручених і затьмарених, вірніше, заборонених тоталітарним режимом» [6, с. 6].

Підводячи підсумки, можемо констатувати, що цей захід є важливим і корисним, оскільки він дає можливість майбутнім фахівцям мистецтва

залучитись до різноманітних надбань української культури як далекого минулого, так і сучасного, бути співучасником культурних подій, творчо відтворювати самобутні національні ідеї, ідеали в окремих, талановитих особистостях.

*Ти шукаєш сенсу життя, та єдиний його сенс –
у тому, щоб ти нарешті реалізувався*
(А. де Сент-Екзюпері)

Культурно-виховний захід «Святкуймо разом із Харківськими асамблеями» відзначився концертними виступами талановитих митців із різних країн світу. Він присвячений 100-річчю ХНУМ імені І.П. Котляревського. Відкриття XXIV Міжнародного музичного фестивалю «Харківські асамблеї», що вже понад чверть століття щосені проходять у Харкові, є визначною подією, ідея якого – просвітницька діяльність та інтеграція українського музичного мистецтва в європейський простір. Фестиваль орієнтований на підтримку й розвиток творчої, талановитої молоді нашої України, перед якою розкриваються нові горизонти можливостей подальшого вдосконалення своєї мистецької майстерності, розширюються міжнародні зв'язки з видатними митцями європейських країн Німеччини, Великої Британії, Іспанії, Чехії, Австрії, Польщі, США.

Завдяки «Харківським асамблеям» провідні фахівці далекого зарубіжжя відкривають для себе невичерпну красу й багатство нашої країни, українського народу, його духовний та творчий потенціал.

В університетському буклеті зафіксована історія виникнення закладу, який розпочався із Харківського колегіуму та створення музичних класів у 1871 році видатним музичним діячем Іллею Слатіним. Перший склад викладачів консерваторії представлений видатними митцями початку ХХ століття, які привезли до Харкова славетні традиції німецької, італійської, польської, грецької, російської виконавських та композиторських шкіл.

19 жовтня 2017 року у Великій залі Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського з нагоди ювілейної дати від дня заснування цього освітнього, наукового й творчого центру, відбувся концерт, де вимогливі слухачі мали можливість послухати симфонічний оркестр університету під орудою Крістофера Гейфорда (Велика Британія). У програмі звучали: Концертна увертюра «На півдні» тв. 50 Е. Елгара та Цикл концертних увертюр «Природа, Життя, Кохання» тв. 91-93 А. Дворжака.

Висока виконавська майстерність симфонічного оркестру в творчій співпраці з диригентом створили відчуття безперервного мелодичного руху, продемонстрували всі найдрібніші вигини, красоти фактури. Крістофер Гейфорд високо оцінив гру кожного оркестранта, рукостисканням подякував молодих виконавців.

Слухачі, серед яких були й студенти Харківської гуманітарно-педагогічної академії, стали свідками згуртованого університетського колективу, усвідомлювали, що колектив – це спільне об'єднання однодумців, де панують взаємна повага й відповідальність, спільне прагнення до загального успіху [5, с. 170].

Максимальна увага була прикута до Концерту № 2 для фортепіано з оркестром до мінор, тв. 18 С. Рахманінова у виконанні Марії Бондаренко, яка нині працює в університеті на кафедрі спеціального фортепіано старшим викладачем. Піаністка продемонструвала великий потенціал технічних засобів і тонке відчуття форми та стилю, не залишивши байдужим нікого із присутніх. Висока майстерність Марії Бондаренко вирізняється оригінальним трактуванням романтичної музики: поетичним і витонченим нюансуванням звукових барв. Вона підкорила слухачів не лише своїм професіоналізмом, ліризмом, емоційністю, щирістю, а й здатністю відтворювати неповторну красу вокального голосоведіння. Вдячна публіка довгий час не відпускала піаністку зі сцени, щоб ще раз нагородити її бурхливими оплесками.

Закриття фестивалю відбулося 24 жовтня у ХНАТОБ імені М.В. Лисенка. На сцені Харківського оперного театру, у полі зору аудиторії розміщено

головний девіз заходу – «Протиставлення злу мистецтвом». У цей день прозвучали щирі слова вітання ректора університету, художнього керівника Міжнародного музичного фестивалю «Харківських асамблей» Т. Б. Веркіної. Вона подякувала присутніх за активну участь у святкуванні ювілейної дати виші, унікального в Україні закладу мистецької освіти, де зберігаються й цінуються культурні традиції музичного мистецтва.

У заключному ювілейному святі виступили симфонічний оркестр та хор університету, диригував Юрій Насушкін (Іспанія-Україна). Продовжив програму фестивалю фортепіанний дует солістів – лауреатів Міжнародних конкурсів Ігор Седюк та Олег Копелюк. У їхньому виконанні – Концерт для двох фортепіано з оркестром німецького композитора М. Бруха. Яскрава, динамічна інтерпретація твору з перших нот зачарувала слухачів: пластичність рухів, ліричність звуковідтворення доповнювалась і змішувалась зі звичайним драматизмом.

Завершальним яскравим акордом був фінальний хор з опери «Нюрнберзькі мейстерзінгери» Вагнера, де досить виразно відтворилися колоритні картини стародавнього міста. Студентський колектив продемонстрував свою бездоганну майстерність в оволодінні всіма фарбами хорової палітри. Слухачі були захоплені творчою атмосферою, яскравим мистецьким дійством, що пролетіло, мов одна мить¹⁶. Вони стали свідками високого виконавського рівня університетського колективу, який продемонстрував спроможність виконання складних творів, артистизм і театральність у своєму виступі, порадували публіку яскравим репертуаром і вправністю. Дуже показово, що в ювілейному святі брали участь як викладачі, так і студенти університету. Такі заходи підтверджують високий рівень виконавської школи в Україні, яка продовжує нести духовність у сучасному мистецтві, зачаровує красою та майстерністю.

---

¹⁶Студенти класу викладача Дорош Т. Л. в позааудиторних культурно-виховних заходах: URL : https://kafedrafono.blogspot.com/p/blog-page_30.html (дата звернення : 10.01.2018).

Отже, можемо наголосити, що культурно-мистецькі заходи є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки студентів, допомагають молоді поглиблювати й розширювати свої знання в музичній сфері, пізнавати всі тонкощі мистецтва, розвивати інтелектуальні здібності, духовно збагачуватись, планетарно мислити, спостерігати за творчим процесом та усвідомлювати себе співучасником дійства. Педагогічна цінність спостережень полягає в тому, що вони дають можливість скласти уявлення про рівень вихованості за конкретними діями та вчинками.

Нотний матеріал до культурно-мистецького заходу

«Музика моєї країни»

Веселий танок (Ча-Ча)

Ж. Колодуб

Рухливо

I

II

I

II

I

II

mf

11

System I: Treble clef, key signature of one flat. Measure 11: quarter note G4, quarter note A4, quarter rest. Measure 12: quarter rest, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Measure 13: quarter note G5, quarter note F5, quarter note E5, quarter note D5, quarter note C5, quarter note Bb4, quarter rest.

System II: Bass clef. Measure 11: quarter note G2, quarter note A2, quarter note Bb2, quarter note C3, quarter note D3, quarter note E3, quarter note F3, quarter note G3. Measure 12: quarter note G3, quarter note A3, quarter note Bb3, quarter note C4, quarter note D4, quarter note E4, quarter note F4, quarter note G4. Measure 13: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5.

14

System I: Treble clef. Measure 14: quarter rest, quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Measure 15: quarter note G5, quarter note F5, quarter note E5, quarter note D5, quarter note C5, quarter note Bb4, quarter note A4, quarter note G4. Measure 16: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Dynamic: *mp*.

System II: Bass clef. Measure 14: quarter note G2, quarter note A2, quarter note Bb2, quarter note C3, quarter note D3, quarter note E3, quarter note F3, quarter note G3. Measure 15: quarter note G3, quarter note A3, quarter note Bb3, quarter note C4, quarter note D4, quarter note E4, quarter note F4, quarter note G4. Measure 16: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5.

17

System I: Treble clef. Measure 17: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Measure 18: quarter note G5, quarter note F5, quarter note E5, quarter note D5, quarter note C5, quarter note Bb4, quarter note A4, quarter note G4. Measure 19: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Dynamic: *mp*.

System II: Bass clef. Measure 17: quarter note G2, quarter note A2, quarter note Bb2, quarter note C3, quarter note D3, quarter note E3, quarter note F3, quarter note G3. Measure 18: quarter note G3, quarter note A3, quarter note Bb3, quarter note C4, quarter note D4, quarter note E4, quarter note F4, quarter note G4. Measure 19: quarter note G4, quarter note A4, quarter note Bb4, quarter note C5, quarter note D5, quarter note E5, quarter note F5, quarter note G5. Dynamic: *f*.

Веселый танок (Ча-Ча)

20 (8)

I

II

23 (8)

I

II

26

I

II

29

I

II

f

32

I

II

mp

mf

35

I

II

38

I

mf

II

mp

41

I

mp

II

mf

44

I

f

II

mf

f

Верховино

Р. Савицький

Andante

The first system of the musical score is in 3/4 time and marked 'Andante'. It features a treble clef with a melody of eighth and quarter notes, and a bass clef with a simple accompaniment. The piece begins with a piano (*p*) dynamic and ends with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. Fingerings are indicated with numbers 1-5 above the notes.

The second system continues the melody in the treble clef and accompaniment in the bass clef. It includes a mezzo-piano (*mp*) dynamic marking. The system concludes with a change in time signature to 2/4, indicated by a double bar line and the new time signature.

The third system is in 2/4 time and features a more active accompaniment in the bass clef with sixteenth-note patterns. Dynamics include fortissimo (*ffz*), piano (*p*), and forte (*f*). Fingerings are clearly marked throughout the system.

The fourth system continues the piece with a piano (*p*) dynamic. The bass clef accompaniment features wide intervals and a steady eighth-note pulse. Fingerings are indicated for both hands.

The fifth system concludes the piece with a piano (*p*) dynamic that fades to pianissimo (*pp*). The bass clef accompaniment consists of sustained chords and simple melodic lines. The system ends with a double bar line.

Варіації на тему української народної пісні «Дівка в сінях стояла»

Л. Жульєва

Allegretto

The musical score is written for piano and bass. It begins with the tempo marking *Allegretto*. The first system includes dynamics *f* and *mf*. The second system includes *mf (p)*. The third system includes *mp* and *p*. The fourth system includes *rit.*, *Meno mosso*, and *mp (p)*. The fifth system includes *mf* and *mp*. The sixth system includes *rit.* and *Allegro*, with dynamics *f* and *f*. The score is heavily annotated with fingerings (1-5) and slurs.

The image displays two systems of musical notation for a piano piece. Each system consists of a grand staff with a treble and bass clef. The first system features a treble staff with chords and fingerings (3 1., 4 2., 3, 3 1., 4 2., 5 3., 3 1.) and a bass staff with a rhythmic accompaniment of eighth notes. A dynamic marking of *p* is present. The second system continues with similar notation, including a *rit.* (ritardando) marking and a dynamic marking of *f* (forte). The piece concludes with a final chord in the treble staff and a whole note in the bass staff.

Український романс

О. Бордюгова

Animato. Semplice

P *cantabile* *cresc.*

accel. *rit.* *mp* *A tempo*

m.s. *mp* *cresc.* *f* *espressivo*

rit.

poco piu mosso

mf *animato* *cresc. stringento*

The first system of the musical score consists of two staves. The upper staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. It starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic and an *animato* tempo marking. The music features a series of chords and moving lines, with a crescendo leading to a *stringento* (tight) texture. The lower staff uses a bass clef and contains a melodic line with fingerings (5, 2, 1, 3, 2, 1) and a 5-measure rest. The system concludes with a 4-measure rest in the upper staff and a 2-measure rest in the lower staff.

Piu mosso

sub.p *cresc.*

The second system continues the piece with a *Piu mosso* tempo. The upper staff features a melodic line with a crescendo and a dynamic of *sub.p* (subito piano). The lower staff continues with a melodic line and includes fingerings (2, 3, 5, 1, 2) and a 2-measure rest. The system ends with a 3-measure rest in the upper staff and a 4-measure rest in the lower staff.

Meno mosso

sf *rall.* *f* *animato*

The third system is marked *Meno mosso*. The upper staff begins with a fortissimo (*sf*) dynamic and a *rall.* (rallentando) tempo. The music then returns to a fortissimo (*f*) dynamic and an *animato* tempo. The lower staff features a melodic line with fingerings (3, 1, 5, 2, 1, 3, 1, 3) and a 2-measure rest. The system concludes with a 3-measure rest in the upper staff and a 3-measure rest in the lower staff.

espressivo

The fourth system continues with an *espressivo* (expressive) instruction. The upper staff has a melodic line with fingerings (3, 4, 1, 1, 3, 2) and a 7-measure rest. The lower staff features a melodic line with fingerings (5, 2, 1, 2, 3) and a 2-measure rest. The system ends with a 7-measure rest in the upper staff and a 2-measure rest in the lower staff.

mp *sub.* *f* *molto rit.* *p*

8va J

The fifth system concludes the piece. The upper staff features a melodic line with a mezzo-piano (*mp*) dynamic, a *sub.* (subito) dynamic change to fortissimo (*f*), and a *molto rit.* (molto ritardando) tempo. The music ends with a piano (*p*) dynamic. The lower staff has a melodic line with fingerings (1, 3) and a 3-measure rest. The system concludes with a 3-measure rest in the upper staff and a 3-measure rest in the lower staff. The page number 8va J is printed at the bottom right.

Концертный вальс «Наближення»

С. Лозбін

Pensieroso

First system of the musical score for 'Pensieroso'. It consists of a treble and bass clef staff. The treble clef staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The music starts with a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The bass clef staff begins with a bass clef and a key signature of one sharp. Below the bass clef staff, there are four measures of pedaling instructions: *Ped.*, ** Ped.*, ** Ped.*, and ** Ped. simile*.

Second system of the musical score for 'Pensieroso'. It continues the treble and bass clef staves. The treble clef staff features a complex melodic line with many slurs and fingerings (1-5). The bass clef staff provides harmonic support with chords and single notes.

Third system of the musical score for 'Pensieroso'. The treble clef staff has a melodic line with a fermata over the first measure of the system. The bass clef staff has a chordal accompaniment. The system ends with a *rit.* (ritardando) marking and a fermata over the final measure.

First system of the musical score for 'Desiderio'. It consists of a treble and bass clef staff. The treble clef staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp, and a 3/4 time signature. The music starts with a piano (*p*) dynamic. The bass clef staff begins with a bass clef and a key signature of one sharp. The system includes markings for *legato*, *poco accel.*, and *cresc.*.

Second system of the musical score for 'Desiderio'. It continues the treble and bass clef staves. The treble clef staff features a melodic line with many slurs and fingerings. The bass clef staff provides harmonic support. The system includes a *cresc.* marking and ends with a forte (*f*) dynamic.

First system of a piano score. The right hand features a complex melodic line with many slurs and fingerings (1-5). The left hand provides a steady accompaniment. The dynamic marking *mp* is present.

a tempo

Second system of the piano score. The right hand continues with intricate patterns. The dynamic marking *f* is used. The tempo marking *rit.* is present.

Third system of the piano score. The right hand has a more active melodic line. The dynamic marking *ff* is present.

Fourth system of the piano score. The right hand features a series of chords and slurs. The dynamic marking *poco rit.* is present.

Fifth system of the piano score. The right hand has a melodic line with a fermata. The dynamic marking *dim. rit.* is present. The system ends with a *p* dynamic marking.

НОТАТКИ

Навчальне видання

ДОРОШ Тетяна Леонідівна

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ
ЗАХОДІВ ЗІ СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ**

Навчально-методичний посібник

Частина 2

Комп'ютерний макет: Дорош Т.Л.

На с. 4 обкладинки зліва направо:

Екскурсія до музею-кімнати Гната Хоткевича;

ХНУМ імені І. П. Котляревського та

ХНАТОБ імені М. В. Лисенка, музичний фестиваль

«Харківські асамблеї»;

Світлини культурно-мистецького заходу

«Музика моєї країни»

Підп. до друку 27.07.2018 р. Формат 60×84 ¹/₈. Папір офісний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 5,4.
Наклад 50 прим. Зам. № 15/07/18.

Видавець: ФОП Панов А.М.
Свідоцтво серії ДК № 4847 від 06.02.2015 р.
м. Харків, вул. Жон Мироносиць, 10, оф. 6,
тел. +38(057)714-06-74, +38(050)976-32-87
copy@vlavke.com